

In 6 stappen naar blended learning in de nieuwe pabo deeltijdopleiding

Case study – verslag van het ontwerpproces van de nieuwe pabo deeltijdopleiding in 2016-2017, met de focus op het aspect van blended learning in dit proces

Linda Looije – november 2017   Hogeschool Rotterdam – Instituut voor Lerarenopleidingen

Inhoudsopgave

Inleiding	2
<i>Context</i>	2
<i>Doelen</i>	3
<i>Strategieën</i>	3
<i>Taken</i>	3
<i>Opzet van dit verslag</i>	4
Ontwerpondersteuning in 6 stappen	5
<i>Inleiding</i>	5
<i>Stap 1: Analyse</i>	7
Algemeen	7
Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding	7
Terugblik	8
<i>Stap 2: Experiment</i>	10
Algemeen	10
Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding	10
Terugblik	12
<i>Stap 3: Ontwerp</i>	14
Algemeen	14
Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding	14
Terugblik	14
<i>Stap 4: Productie</i>	18
Algemeen	18
Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding	18
Terugblik	19
<i>Stap 5: Uitvoering</i>	22
Algemeen	22
Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding	22
Terugblik	22
<i>Stap 6: Evaluatie</i>	24
Algemeen	24
Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding	24
Terugblik	24
Conclusie	28
Bronnenlijst	29
Bijlagen	30
<i>Bijlage 1 – Projectkaart</i>	31
<i>Bijlage 2 – Tools koppeling onderwijsprincipes aan digitale toepassingen</i>	34
<i>Bijlage 3 – Theoretische achtergronden</i>	35
<i>Bijlage 4 – Boek Blended learning in de avondopleiding</i>	36
<i>Bijlage 5 – RASE-model</i>	49
<i>Bijlage 6 – Docentevaluaties op proces</i>	53
<i>Bijlage 7 – Studentevaluaties op product</i>	60

Inleiding

In het schooljaar 2016-2017 werd een nieuwe deeltijdopleiding van de lerarenopleiding basisonderwijs (pabo) van het Instituut voor Lerarenopleidingen (IvL) ontworpen. Hierin werden verschillende onderwijskundige aspecten gecombineerd, waarvan verwacht werd dat deze goed passen bij de doelgroep (een groep deeltijdstudenten met een grote diversiteit in bijvoorbeeld ervaring en thuissituatie) en het beroep van leerkracht in het basisonderwijs. Zo is gekozen voor een aanpak waarbij vakken zoveel mogelijk geïntegreerd aangeboden worden en er getoetst wordt in grote eenheden. Ook is er om verschillende redenen voor gekozen om het onderwijs vorm te geven in de vorm van een combinatie van online en instituutsgebonden onderwijs: blended learning.

Zowel het ontwerpproces zelf als de keuzes die daarin gemaakt zijn, worden in dit verslag besproken. Doel hiervan is te komen tot inzicht in tijdspad, stappen, succesfactoren, leermomenten, betrokkenen, taken, enz. Vervolgens kan hieruit een algemener toepasbaar stappenplan worden gedestilleerd. Dit stappenplan is nog niet in deze case study opgenomen.

Context

Het Instituut voor Lerarenopleidingen (IvL) van de Hogeschool Rotterdam leidt leraren op voor het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en beroeps- en volwasseneneducatie. De lerarenopleiding voor het basisonderwijs (pabo) biedt een voltijd- en een deeltijdvariant. Een werkgroep ging aan de slag met de voorbereidingen voor het ontwerpen van een nieuwe pabo-deeltijdopleiding. Enkele belangrijke uitgangspunten waren: geïntegreerd onderwijs met samenhang tussen de diverse vakken en studeerbaarheid. Meer over deze uitgangspunten en het ontwikkelproces is te lezen in het verslag van Elisa van Bekkem (O&O).

In het kader van het project Flexibilisering Deeltijd is voor de ontwikkeling van deze nieuwe deeltijdopleiding subsidie aangevraagd. Deze aanvraag is afgewezen, maar het uitgangspunt bleef bestaan: in de nieuwe opleiding moest tijd- en plaatsonafhankelijk leren een belangrijke rol krijgen. De start van de opleiding werd gepland voor augustus 2017, wat inhoudt dat het ontwerpproces in het schooljaar 2016-2017 plaatsvond. In september 2016 werden twee hoofddocenten Digitale Didactiek aangesteld: Redmar Oosterkamp en ik. In oktober 2016 werd Fleur Prinsen aangesteld als lector Digitale Didactiek. De ontwikkeling van de nieuwe pabo-deeltijdopleiding werd de concrete situatie waarin gekeken zou worden welke rol ict kon spelen bij het tegemoet komen aan behoeften van docenten en studenten, onder andere vanwege de rol voor tijd- en plaatsonafhankelijk leren.

Naast dit ontwikkelproces loopt het ontwikkelproces van Edulab, een werkplaats waar docenten van de Hogeschool Rotterdam elkaar ontmoeten op het snijvlak van onderwijs en ict, en waar zij ondersteuning kunnen vinden bij collega's die meer kennis en/of ervaring hebben op dit snijvlak. IvL zal hierin een voortrekkersrol vervullen. Belangrijk is dus dat de ervaringen die nu opgedaan worden, vastgelegd worden voor toekomstige situaties zoals zich die in Edulab voor zullen doen.

Doelen, aanpakken, acties en evaluatiepunten voor het ontwikkelproces van de nieuwe deeltijdopleiding zijn in december 2016 vastgelegd in een OGSM, een model voor een businessplan met Objectives, Goals, Strategies en Measures. De hierna volgende paragrafen Doelen, Strategieën en taken zijn hierop gebaseerd.

Doelen

Overall doel was: IVL biedt effectief onderwijs door vakkundige inzet van ict. Onderliggende doelen, specifiek voor het ontwerpproces in de deeltijdopleiding, waren:

Effectief onderwijs

- Studiesucces

Aansluitend op Onderwijsvisie HR:

- Inclusiviteit: studiesucces per doelgroep
- Verbinding: met opleiding, docenten en medestudenten
- Differentiatie: weg naar eindkwalificaties kan variëren
- Activerende interactie: studenten zijn in dialoog, die leidt tot reflectie en theoretische verdieping

Hieraan toevoegend:

- Zelfsturing/zelfregulatie: studenten zijn actief en zelfstandig
- Contextrijk onderwijs: in het onderwijs is de context van de praktijk is essentieel

Vakkundige inzet van ict:

- Vakkundig: docent zet ict in wanneer dat, en op een wijze waarop, dit meerwaarde biedt
- Ict: na 1 jaar is de nieuwe avondopleiding ontwikkeld volgens de principes van blended learning

Strategieën

De volgende strategieën zijn gekozen om deze doelen te bereiken:

- Ict wordt ingezet om onderwijs te ontwerpen vanuit de uitgangspunten onder 'studiesucces'. Ontwerpprincipes leiden tot concrete toepassingen.
- De ontwerpondersteuning in 6 stappen ondersteunt de docent bij het (her)ontwerpen van het onderwijs volgens de principes van blended learning.
- Het ondersteuningsteam geeft docenten begeleiding op maat.
- Het scholingsaanbod biedt formele scholing op diverse aspecten onderwijs(her)ontwerp volgens de principes van blended learning.
- Ict-vaardigheden zijn opgenomen in professionaliseringsplan IVL.
- De infrastructuur is op orde om blended learning te realiseren.

Taken

Ik had in dit ontwerpproces de volgende taken:

- Ontwerpondersteuning uitwerken
- Ontwerpondersteuning aanbieden aan docenten
- Overleg met projectleiders DT over aanpak en tijdsplan
- Ondersteuningsteam samenstellen
- Ondersteuningsteam instrueren
- Elektronische leeromgeving (ELO) kiezen
- ELO inrichten
- ELO (moodle) inrichten
- Betrokken docenten vragen mee te denken over inrichting en werking ELO
- Betrokken docenten bevragen over behoeften verdere infrastructuur
- Structureel overleg met FIT over (aanpassingen aan) aspecten van infrastructuur

Deze taken staan niet in chronologische volgorde, maar komen voort uit eerder beschreven doelen en strategieën en werden dus deels gelijktijdig uitgevoerd.

Opzet van dit verslag

In dit verslag zal het verloop van bovenstaande acties/taken zoveel als mogelijk in chronologische volgorde worden weergegeven. Opvallende punten zullen direct worden uitgelicht, wanneer deze van belang zullen zijn voor soortgelijke processen in de toekomst binnen de Hogeschool Rotterdam. Zoals genoemd bij punt 2 onder Strategieën is gebruik gemaakt van een docentondersteuning bij het onderwijsontwerp in 6 stappen. Deze stappen dienden voor de betrokkenen als leidraad bij de ontwerpondersteuning en zullen ook de rode draad, het kader, vormen in dit verslag. De stappen zullen eerst nader worden toegelicht en vervolgens een voor een worden besproken.

Ontwerpondersteuning in 6 stappen

Inleiding

In november 2016 is bij de Onderwijsdagen contact gelegd met Bianca van Aalst van de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e). Onder de vlag van SURF deelde zij hier haar ervaringen. Op de TU/e worden docenten door een team ondersteund bij het (her)ontwerpen van hun onderwijs richting blended learning. Het team hanteert hierbij een aanpak in 6 stappen, dat sterk overeenkomt met het ADDIE-model (Analyse, Design, Develop, Implement, Evaluate). Hieraan is de tweede stap, de experimentfase, toegevoegd.

Het onderwijsontwerpproces wordt hier gezien als een project, in een team. Docenten worden naar behoefte ondersteund, zoveel mogelijk op eigen niveau. Het team bestaat uit een docent, een ict-deskundige, een onderwijskundig adviseur en een projectcoördinator. Deze laatste bewaakt het tijdsplan, beheerst financiën, koppelt terug met de opdrachtgever, enz. Liefst is er sprake van één loket, waar docenten zich 'melden' met hun vraag. Hierna worden de 6 stappen gevolgd.

Deze stappen bleken bruikbaar voor de Hogeschool Rotterdam en via diverse kanalen heeft Bianca de aanpak met mij gedeeld. In overleg met Fleur heb ik deze aanpak verder uitgewerkt, en in dit geval specifiek toegespitst op de situatie bij dit specifieke ontwerpproces.

De ontwerpondersteuning bestaat uit de volgende 6 stappen:

- Analyse
- Experiment
- Ontwerp
- Productie
- Uitvoering
- Evaluatie

Een voorlopige versie van een digitaal te raadplegen loket voor deze ondersteuning is te vinden op <http://pabohr.nl/blog/blendedlearning/>

In deze specifieke onderwijsontwerpsituatie is niet gewerkt met het hierboven beschreven team. De hierboven beschreven rollen zijn verder door meerdere mensen uitgevoerd. Er was sprake van een werkgroep van drie docenten, die de ontwikkeling van het nieuwe curriculum aanstuurde. Het curriculum werd ontworpen door een groep van 27 docenten. Deze collega's werkten in vier zogenaamde deelteams, met een van hen in de rol van kartrekker, aan de ontwikkeling van de vier delen, blokken waarin het eerste jaar van de opleiding verdeeld wordt.

Tabel 1

Aantal betrokken collega's en urenverdeling bij ontwikkeling curriculum deeltijd in 2016-2017

Rol	Aantal docenten	Aantal uur per persoon	Totaal aantal uur
Deeltijd werkgroep	3	160	480
Ontwikkelgroep	27	30/60/120/150	1710
Totaal	30		2190

De rol van ict-deskundige werd ingevuld door het raadplegen van diverse collega's van FIT, door Fleur en Linda, en later intensief door Laurens Meijnen, van de pabo. De rollen van onderwijskundig adviseur en projectcoördinator werden door mij uitgevoerd. Fleur bood hierbij bijvoorbeeld theoretische onderbouwing, zij keek mee in het proces, volgde de stappen, was deels aanwezig bij bijeenkomsten en was mijn klankbord. Zij werkte vooral mee aan de uitwerking van het 6-stappenmodel zelf, waarbij ik de uitvoering in de specifieke ontwerpsituatie van dichtbij begeleidde.

Deze stappen zullen hierna besproken worden. Elke stap zal algemeen worden toegelicht en vervolgens zal worden weergegeven hoe deze stap in dit specifieke ontwerpproces werd vormgegeven. Tot slot wordt een terugblik op de betreffende stap in dit proces beschreven op de volgende punten: tijd, betrokkenen, aanpak, resultaat, succesfactoren en leerpunten.

Stap 1: Analyse

Algemeen

Om een goede start te maken met het (her)ontwerpen van onderwijs moet eerst een goede analyse van de situatie plaatsvinden. Het (her)ontwerpen van het onderwijs wordt geanalyseerd aan de hand van een projectkaart (zie bijlage 1), waarbij het volgende in kaart wordt gebracht:

- **Leerdoelen**
- **Toetsvorm**
- **Ervaringen met succesvolle werkvormen**
- **Op te lossen problemen**
- **Gewenste oplossing**

Hierbij is ook ruimte om een planning te maken, een projectteam samen te stellen, en de gewenste ondersteuning te formuleren en te plannen.

De kern van deze analyse bevindt zich bij de op te lossen problemen en de gewenste oplossing.

Het probleem wordt geformuleerd in termen als: grote diversiteit in de groep, weinig contacttijd, lage opbrengsten, weinig interactie, inhoud meer betrekken op de praktijk, meer feedback kunnen geven, enz.

De oplossing wordt geformuleerd in een of meer onderwijsprincipes, zoals: maak inhouden toegankelijk, verduidelijk de relevantie van de kennis, activeer voorkennis, help studenten van elkaar te leren, promoot zelfgereguleerd leren, ontwikkel betere planningsvaardigheden, maak denkprocessen zichtbaar, maak voortgang aanschouwelijk (feedback, reflectie).

Deze onderwijsprincipes zijn vervolgens te koppelen aan digitale toepassingen, die deze principes (beter/gemakkelijker) mogelijk maken, faciliteren. Een tool die deze onderwijsprincipes koppelt aan digitale toepassingen, die we binnen IVL kunnen gebruiken, is in de maak. Externe voorbeelden hiervan zijn te vinden in bijlage 2.

Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding

De werkgroep, bestaande uit Karel Ligtvoet, Vincent Bax en Femke Zweekhorst is in een apart traject gekomen tot een visiedocument.

In mijn rol heb ik samen met Fleur Prinsen de rol van digitale didactiek in deze opleiding langs de hierna beschreven weg geformuleerd. Vanuit eerder genoemde uitgangspunten met betrekking tot het project Flexibilisering Deeltijd stonden tijd- en plaatsonafhankelijk leren al vast als uitgangspunten. Vanuit de Onderwijsvisie van de Hogeschool Rotterdam (2016) zijn de volgens uitgangspunten toegevoegd: inclusiviteit, differentiëren, verbinding en activerende interactie. Fleur Prinsen en ik hebben hieraan nog zelfsturing/zelfregulatie toegevoegd, en contextrijk onderwijs. Studiesucces is een laatste pijler, in feite een doel waar bovenstaande uitgangspunten aan bij moeten dragen.

Tot slot is van belang te vermelden dat Samen Opleiden een van de pijlers is van de opleiding. Samen Opleiden is de manier waarop school en lerarenopleiding op een opleidingsschool intensief samenwerken om aankomende leraren goed voor te bereiden op hun beroep. De praktijkcontext is dus van groot belang in de opleiding.

Theoretische achtergronden zijn te vinden in bijlage 3.

In overleg met de onderwijsmanager, Anita Derks, en de werkgroep is gekomen tot een visie met betrekking tot digitale didactiek in dit traject, waarin deze uitgangspunten gerealiseerd worden. Deze visie is aan de collega's gepresenteerd 20 september met deze prezi:

http://prezi.com/ewbidhjvugth/?utm_campaign=share&utm_medium=copy&rc=ex0share

Studenten dienen zich uitgedaagd en tegelijkertijd ondersteund te voelen. Waar mogelijk moet rekening gehouden worden met de verschillen tussen studenten, in voorkennis, ervaring, leertempo, beschikbare tijd (hoeveel en wanneer) en thuissituatie.

Onderwijsprincipes die bij het ontwerp centraal kwamen te staan zijn: maak inhouden toegankelijk, help studenten van elkaar te leren, activeer voorkennis, verduidelijk relevantie van kennis, maak voortgang aanschouwelijk. Deze principes waren niet allemaal vanuit de werkgroep al geformuleerd. Ik heb mijn visie op de nieuwe deeltijdopleiding gegeven en de werkgroep en de onderwijsmanager zijn hiermee akkoord gegaan.

Deze visie wordt als volgt geconcretiseerd:

In de nieuwe pabo deeltijdopleiding zal de contacttijd zo goed mogelijk benut worden. Dit houdt in dat studenten zich actief voorbereiden op de bijeenkomsten. Hiertoe wordt een elektronische leeromgeving ingericht.

De student bereidt zich in eigen tempo en op een zelfgekozen moment voor op de bijeenkomst. Deze voorbereiding is niet vrijblijvend.

De bijeenkomsten worden interactiever, doordat de docent minder tijd nodig heeft voor de instructie. De student heeft zich immers al verdiept in een deel van de inhoud. De tijd die vrijkomt tijdens de bijeenkomst, besteedt de docent aan verdiepende opdrachten, het beantwoorden van vragen, het geven van feedback, meedenken over opdrachten, enz. Verder is er meer ruimte voor het koppelen van theorie aan praktijkervaringen van studenten.

Terugblik

Tijd

Deze stap werd in feite uitgevoerd naast het uitwerken en uitdenken van het 6-stappenmodel zelf, en heeft mede daardoor geen duidelijk tijdspad. In november en december werd het 6-stappenmodel verder uitgedacht en er werd toegewerkt naar het toepassen ervan in het ontwerpproces van de deeltijd.

Voor de ontwikkeling van de deeltijdopleiding werden verschillende ontwikkeldagen ingeroosterd. In december werden de ontwikkeldagen van 20 december en 9 januari voorbereid. De projectkaart stond op de ontwikkeldag van 9 januari centraal.

Betrokkenen

Deze stap werd uitgedacht door Fleur en mij, en na overleg met de werkgroep gepresenteerd aan de deelteams.

Praktijk

De projectkaart werd aan de teams gepresenteerd en toegelicht, met daarbij de vraag deze op deze dag in te vullen en op shared te plaatsen.

Resultaat

Deze stap is niet goed afgerond. Ik heb bij de verschillende kartrekkers later nog navraag gedaan, om de ingevulde projectkaarten te verzamelen. Zij gaven aan moeite te hebben met de vraagstelling. De kaart vraagt naar problemen die opgelost moeten worden, maar omdat het hier een geheel nieuw ontwerp betrof, waarbij de docenten veel energie moesten steken in de zelfsturing van hun groepen, het vinden van een richting, e.d. Deze kaart stelde niet de vragen die deze collega's in deze fase verder hielpen.

Succesfactoren

Positief punt is het *centraal stellen van onderwijskundige principes*, en het kijken naar problemen die je wilt oplossen met ict. De focus ligt hierdoor niet op technische toepassingen, maar op het onderwijskundig perspectief. Dit vergemakkelijkt het gesprek, omdat een beroep wordt gedaan op al aanwezige kennis op het gebied van onderwijskunde, niet op het vaak onbekendere gebied van mogelijkheden van ict.

De focus op onderwijskundige principes sluit goed aan bij het formuleren van een onderwijsvisie. Bij het ontwerpen van een nieuwe opleiding is het verstandig om de beoogde aanpak te formuleren aan de hand van dergelijke principes. Dit leidt tot digitale toepassingen die deze principes faciliteren.

Leerpunten

Het is de vraag of deze kaart geschikt is voor het ontwerpen van nieuw onderwijs. Er staat meestal geen probleem centraal dat opgelost moet worden. Voor het ontwerpen van nieuw onderwijs zou *een tweede variant ontwikkeld kunnen worden, met een andere vraagstelling*. Deze zou dan leiden langs uitgangspunten voor het onderwijs, een onderwijsvisie, onderwijskundige principes en vervolgens naar dezelfde digitale toepassingen die deze principes faciliteren.

Verder is het belangrijk deze fase *helder en strak te organiseren*. Het stellen van een deadline is bij deze (en alle andere stappen) essentieel gebleken. Collega's moeten tijdig ingelicht worden, instructie moet helder zijn, liefst is er begeleiding van de onderwijskundige adviseur in het team, de kaart moet digitaal beschikbaar zijn, grondig overleg met collega's moet gefaciliteerd worden en er moet tijd zijn om de projectkaart goed in te vullen.

Stap 2: Experiment

Algemeen

De stap Experiment is door de TU/e is toegevoegd aan de oorspronkelijke vijf stappen. Docenten hebben tijd nodig om verschillende mogelijke oplossingen te verkennen en uit te proberen, voor zij een keuze maken voor hun onderwijs. Bij de beoogde onderwijsprincipes worden toepassingen gezocht, die in combinatie met de juiste didactiek beter mogelijk gemaakt kunnen worden.

Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding

In deze stap zijn twee trajecten te onderscheiden: de keuze voor een toepassing, en het experimenteren met deze toepassingen. Beide trajecten worden hierna besproken.

10

Keuze voor de toepassing

De keuze voor de toepassing was in dit geval de keuze voor een platform voor de elektronische leeromgeving, omdat er behoefte was aan veel nieuwe mogelijkheden in één omgeving. De keuze voor een nieuw platform is een omvangrijk traject, waarbij idealiter een functioneel eisenpakket wordt samengesteld vanuit de beoogde onderwijsprincipes. Vervolgens zou het onderwijs dan liefst in meerdere platforms worden ontworpen en uitgevoerd. In het voorafgaande collegejaar waren in dit traject al stappen gezet door Leike van der Leun. Vanwege tijdsdruk (er was nog geen jaar de tijd voor de opleiding zou starten) was het niet mogelijk diverse mogelijkheden zo uitvoerig te verkennen.

De belangrijkste beschikbare platforms waren Natschool, Natschool Cum Laude, Moodle en Office 365.

Vanaf november 2016 zijn gesprekken gevoerd met verschillende betrokkenen van FIT en andere instituten om de mogelijkheden van de platforms in kaart te brengen. Belangrijkste behoeften die hierbij uitgesproken zijn:

- mogelijkheden tot online activeren van studenten
- mogelijkheden tot samenwerking en uitwisseling tussen studenten
- een overzichtelijke, aantrekkelijke omgeving

De keuze voor een platform is vrij vlot genomen, op basis van onderstaande bevindingen. Natschool is het huidige platform. Dit platform biedt onvoldoende mogelijkheden om te beantwoorden aan deze drie behoeften. Voor Cum Laude en Office 365 leken we aan de vroege kant te zijn met onze vraag, beide systemen zouden rond de zomer van 2017 uitgerold worden. Cum Laude kreeg van diverse kanten het predikaat 'Natschool in een nieuw jasje, maar met vrijwel dezelfde functionaliteiten'. Hierbij leek het niet mogelijk tegemoet te komen aan bovenstaande behoeften.

Office 365 biedt diverse bruikbare toepassingen, waarover de studenten deels al de beschikking hebben. Docenten worden hier later in toegelaten. Microsoft Classroom is een van deze toepassingen, inmiddels vervangen door Microsoft Teams. Het overzichtelijk inrichten van een leeromgeving in Office 365 moet goed mogelijk zijn, maar in deze fase zagen we te weinig aanknopingspunten om hiervoor te kiezen. Dit had twee hoofdeden: te weinig inzicht in de mogelijkheden en te weinig eigen ervaring binnen het team. In verband met de tijdsdruk waren dit belangrijke redenen. Een belangrijke reden om wél te kiezen voor Office 365 is dat dit een

van de kernapplicaties van de Hogeschool Rotterdam is, waarmee zaken als veiligheid, ondersteuning en ontsluiting geregeld zijn.

Het laatste platform is Moodle, een open source platform. Hiermee hebben verschillende collega's van IvL, waaronder ikzelf, al ervaring opgedaan in de minor Digitale Didactiek en Nieuwe Media. Van daaruit hebben we inzicht in de mogelijkheden. Moodle biedt diverse mogelijkheden om studenten te activeren, zoals het laten maken van een test, het gezamenlijk bouwen aan een database, het maken van een wiki, het geven van peer feedback, enzovoort. Ook is het eenvoudig om studenten met elkaar in contact te brengen, zowel synchroon (chat) als asynchroon (forum). Tot slot zijn er veel mogelijkheden de omgeving helemaal naar wens in te richten. We hebben gekozen voor Moodle omdat het aan bovenstaande behoeften voldoet en vanwege nog enkele praktische redenen: Laurens Meijnen kon de omgeving snel en naar onze wensen inrichten en we konden via korte lijnen gemakkelijk en vlot werken. Vanwege mijn eigen ervaring met Moodle zou ik de docenten goed kunnen helpen met het inrichten op lesniveau.

In december 2016 is de keuze gevallen op Moodle. Hierna is de omgeving snel ingericht en zijn contacten gelegd met FIT rondom veiligheid en privacy.

Experimenteren met de toepassing

In deze fase komen verschillende belangrijke aspecten bij elkaar. De betrokken docenten gaan kennismaken met de leeromgeving, moeten geschoold worden in de mogelijkheden maar vooral ook in de visie erachter. Hierna zouden zij namelijk het onderwijs gaan ontwerpen en het was belangrijk om daarvoor goed te weten wat:

- de uitgangspunten van het de nieuwe deeltijdopleiding met betrekking tot de online leeromgeving waren;
  - het uitgaan van online voorbereidende activerende opdrachten
  - verdieping in de les, door dieper in de gaan op de stof en de relatie te leggen met de praktijk
- de mogelijkheden van Moodle waren;
  - hoe kunnen inhouden (bronnen) ter beschikking worden gesteld aan studenten?
  - welke bronnen zijn hierbij mogelijk (documenten, video, links, zelf samengestelde boeken, ...)?
  - hoe neem je hierbij de student mee door de inhouden? Alleen online plaatsen voegt niets toe
  - welke activerende modules zijn er en hoe kun je deze inzetten (bijvoorbeeld woordenlijst, inleveropdracht, keuze, test, wiki, ...)?
  - hoe kun je samenwerking en uitwisseling bevorderen?
  - hoe richt je als docent de omgeving van je les in?

Om deze professionalisering vorm te geven zijn verschillende acties ondernomen:

- In Moodle is een docentondersteuning opgezet. Deze cursus heet 'In 6 stappen naar blended learning'. Hierin vinden de collega's een door mij geschreven online boek, waarin ze informatie vinden over de uitgangspunten en mogelijkheden van Moodle. De collega's konden hierin zelf op elk moment de informatie terugvinden. Bovendien deden ze zo zelf ervaring op in de rol van lerende, in Moodle. Een kopie hiervan is te vinden in bijlage 4.
- In Moodle is ook een kopie neergezet van een al door mij ontworpen lessenserie uit de minor, als voorbeeld en ter inspiratie.
- Er zijn verschillende zandbaksessies georganiseerd. De collega's kregen de mogelijkheid zich in te schrijven voor een van deze sessies. Belangrijkste kenmerken zijn:

- De bijeenkomst werd door mij geleid en ondersteund door Laurens Meijnen, verantwoordelijk voor de omgeving zelf
- Aan de hand van grote vellen papier met hierop afgedrukt de belangrijkste pagina's op Moodle werden de collega's meegenomen in de leeromgeving
- Op een smartboard werd Moodle ook opgezet
- De collega's werden ingelicht over de uitgangspunten m.b.t. de voorbereidende opdrachten en de bijeenkomsten zelf, en over de mogelijkheden van Moodle.
- Meerdere collega's konden zich niet vrijmaken voor de ingeplande sessies, met hen heb ik individueel bovenstaande doorgenomen.
- In een enkel geval werd de zandbaksessie georganiseerd in een ruimte met meerdere computers, zodat de collega's direct aan de slag konden.
- In Moodle werd een cursus 'Zandbak' ingericht, waarin de collega's de mogelijkheden konden uitproberen zonder schade aan te kunnen richten. Collega's waren in het begin wel bang om werk van anderen per ongeluk te verwijderen o.i.d., nu kon veilig ervaring opgedaan worden.
- De docenten werden uitgebreid gewezen op de cursusomgeving met de ondersteuning 'In 6 stappen naar blended learning.
- Soms liepen fase 2, Experiment en fase 3, Ontwerp, door elkaar, bijvoorbeeld door tijdgebrek bij collega's. Soms hadden collega's ondersteuning nodig terwijl zij het onderwijs al ontwierpen.

Terugblik

Tijd

In december 2016 is de keuze gevallen op Moodle. Vervolgens heeft Laurens een Moodle omgeving opgezet en in overleg met mij ingericht. In Moodle is aangegeven wat er qua opmaak en inrichting verwacht werd van de collega's. De zandbaksessies zijn half maart 2017 georganiseerd, maar liepen op individuele basis het hele schooljaar nog door.

Betrokkenen

In deze fase waren betrokken:

- Fleur Prinsen: overleg over de keuze voor deze leeromgeving en de aanpak in de zandbaksessies
- Anita Derks: definitieve keuze voor leeromgeving
- Laurens Meijnen:
  - adviseerde over de keuze voor Moodle
  - richtte de omgeving in
  - heeft op diverse vlakken initiatieven genomen m.b.t. overleg met collega's van FIT, over een verhuizing naar een server van de HR, inloggen met LDAP (met account van de HR), mogelijkheden om te koppelen aan DocBase en plagiaatcontrole,
  - inrichting van de omgeving van Moodle zelf (uiterlijk en functionaliteiten zoals rooster, bijhouden voortgang, indeling per bijeenkomst, algemeen forum, enzovoort), en testen van de omgeving bij gebruik van de mobiele applicatie.
  - Actief betrokken bij voorbereiding en uitvoering zandbaksessies.
- Karin Winkel: overleg over invulling zandbaksessies en informeren collega's
- De werkgroep ontwikkeling deeltijd: afstemming over tijdsplan en invulling activiteiten
- De deelteams
- Ikzelf: overzicht houden, mezelf en betrokkenen informeren over en keuze maken voor leeromgeving, organiseren en begeleiden zandbakbijeenkomsten en opzet docentondersteuning in Moodle

Praktijk

Met betrekking tot de keuze voor Moodle als leeromgeving: er is zoveel mogelijk informatie in de beperkte tijd verzameld door in gesprek te gaan met diverse collega's van FIT en andere instituten, om een beeld te krijgen van de mogelijkheden van de verschillende platforms.

Met betrekking tot de professionalisering in het werken met Moodle: inrichten van een omgeving in Moodle waarin informatie te vinden is, organiseren van zandbaksessies en individuele ondersteuning.

Succesfactoren

Met betrekking tot de keuze voor Moodle: het hebben van *korte lijnen* met Laurens Meijnen is erg positief gebleken voor de latere samenwerking. Aanpassingen werden zowel door hem als door mij bedacht en direct doorgevoerd.

Met betrekking tot de professionalisering in het werken met Moodle: de *zandbaksessies waren laagdrempelig*, in kleine groepjes, met ruimte voor gesprek over bijvoorbeeld de gevolgen van voorbereidende activerende opdrachten voor de lessen zelf. Wat doe je bijvoorbeeld als studenten niet voorbereid zijn? De kleine groepjes maakten het mogelijk elke collega te ondersteunen bij het werken aan de computer, en aan te sluiten bij al aanwezige vaardigheden. Voldoende handen om te kunnen begeleiden waren hierbij ook een succesfactor.

Leerpunten

Het kiezen voor een leeromgeving heeft veel haken en ogen in een grote organisatie als de HR. Het is belangrijk in *goed overleg te zijn met bijvoorbeeld FIT en het IMT*. Dit is een van de grootste hobbels voor mij geweest: hoe zorg je dat je op de hoogte bent van de relevante ontwikkelingen? Wat zijn huidige standpunten van genoemde partijen met betrekking tot het werken in een andere omgeving dan Natschool? In hoeverre zijn die standpunten leidend? Wie hakt de knoop door? In dit geval is dat de onderwijsmanager van de pabo, Anita Derks, geweest. De vraag is vervolgens nog hoe je de gemaakte keuzes goed voor het voetlicht brengt. In een aantal gevallen ontstond de indruk dat hier een keuze voor de toekomst van het gehele IvL voor Moodle was gemaakt, wat zeker niet het geval was.

Ook aan de betrokken pabo-docenten is dit meerdere keren duidelijk gemaakt: we gaan uit van een werkwijze en kiezen daar op dit moment Moodle als leeromgeving bij. Als er in de toekomst gekozen wordt voor een andere omgeving, kan dat een overstap betekenen. Daarom was het belangrijk om onderwijs te ontwerpen dat niet specifiek alleen in Moodle gerealiseerd kon worden.

Met betrekking tot de professionalisering in het werken met Moodle is de ingerichte omgeving 'In 6 stappen naar blended learning' weinig geraadpleegd. Veel collega's stelden liever persoonlijk hun vragen, voordat zij deze cursus hadden bekeken. Een mogelijkheid zou kunnen zijn de *collega's deze omgeving allemaal te laten doorlopen in een soort cursus met hierop volgend één of meerdere bijeenkomsten/workshops*, om het geleerde in praktijk te brengen. Dit zorgt ervoor dat elke docent alle informatie leest en ook terug kan vinden.

Stap 3: Ontwerp

Algemeen

In deze fase wordt het onderwijs ontworpen. Vastgesteld wordt welke doelen er zijn, hoe de toetsing eruit zal zien, welke onderwijsleeractiviteiten de studenten zullen uitvoeren, wat de studenten online doen en wat in de bijeenkomst en hoe feedback georganiseerd wordt.

Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding

Omdat de nieuwe deeltijdopleiding volledig nieuw werd ontworpen, was er dus geen sprake van een herontwerp. Dit maakte deze fase veel complexer dan wanneer er sprake was geweest van een herontwerp. De collega's moesten manieren vinden om samen te werken binnen hun deelteam en er moest afstemming plaatsvinden tussen de dealteams. Dit geldt voor bijvoorbeeld de inhouden (wat leren de studenten op welk moment in de opleiding) maar ook bijvoorbeeld voor toetsing. Een belangrijk uitgangspunt bij het ontwerpen was verder het streven naar integratie van de verschillende vakgebieden, ook zowel inhoudelijk als qua toetsing. Dit geheel werd begeleid door de werkgroep. Ik heb geen zicht gehad op dit volledige proces, ik heb wel overleg met de leden van de werkgroep gehad om het tijdsplan en de invulling van de dagen af te stemmen.

Er waren ontwikkeldagen ingeroosterd, waarop de collega's samenwerkten aan hun deel. De werkgroep heeft elke groep een deelboek laten maken, waarin zij zaken als leeruitkomsten en toetsing lieten vastleggen. De werkgroep en ik zijn gekomen tot een document waarin de collega's dit soort zaken vastlegden, en daarnaast op lesniveau een RASE-model (bijlage 5) invulden.

Het RASE-model is een model om, per les/bijeenkomst, gericht na te denken over de invulling ervan. Hierin worden vastgelegd:

- **Leerdoelen/competenties**
- **Bronnen**
- **Activiteiten, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen buiten en in de les**
- **Ondersteuning, zowel digitaal als 'in persoon'**
- **Evaluatie**

Het RASE-model is ontwikkeld ter ondersteuning van ontwerpen van onderwijs in de Moodle-omgeving en stuurt met name richting het activeren van de student, door het ontwerpen van leeractiviteiten (Churchill, King & Fox, 2013; Churchill, King, Webster & Fox, 2013).

Terugblik

Tijd

Deze fase startte op 10 april. Hier is het RASE-model gepresenteerd en toegelicht aan de collega's. Van 1 t/m 4 mei 2017 werd vervolgens een deeltijd-ontwikkelweek georganiseerd. Sommige collega's waren nog niet toe aan ontwerpen en doorliepen (deels) in deze periode fase 2, Experiment.

Betrokkenen

In deze fase waren betrokken:

- Fleur Prinsen: aanwezig en ondersteunend bij ontwerpen tijdens ontwikkeldagen
- Laurens Meijnen: aanwezig en ondersteunend bij ontwerpen tijdens ontwikkeldagen en voortdurend Moodle omgeving aanpassend aan wensen deelteams
- Karin Winkel: tijdens ontwikkeldagen ondersteunend binnen haar team en daarbuiten: voorbeelden geven aan andere deelteams, signaleren van behoeften in deelteams
- De werkgroep ontwikkeling deeltijd: afstemming over tijdspad en invulling activiteiten
- De deelteams
- Ikzelf: signaleren van behoeften in deelteams, voorbeelden geven aan deelteams, uitleg geven over RASE-model

Praktijk

Dat er een volledig nieuw curriculum ontworpen moest worden, was in deze specifieke fase het lastigst. Het biedt kansen, want alles ligt open. Tegelijkertijd was het voor de collega's een erg grote uitdaging om deze keuzes te maken, vakintegratie vorm te geven, af te stemmen binnen het deelteam en tussen de deelteams, met de verschillende vakgroepen en secties, en daarbij onderwijs te ontwerpen dat afweek van de gebruikelijke vorm. Er moest nagedacht worden over leeractiviteiten voorafgaand aan en tijdens de bijeenkomsten.

Het gebruik van het RASE-model is van tevoren neergezet door:

- Het bestaande model te vertalen in het Nederlands en te delen met de collega's
- Het bestaande voorbeeld in het Engels te delen met de collega's

Succesfactoren

Ik vond het belangrijk om veel *oog te hebben voor de grote omslag* die deze aanpak voor de collega's betekent. Dit houdt ook in dat je niet te snel te grote stappen moet willen maken. Ik heb daarom in veel gevallen aangestuurd op het ontwerpen van activerende opdrachten in een eenvoudige vorm, bijvoorbeeld als forumopdracht of inleveropdracht. Het gaat om de opbrengsten, niet om de uitgebreide benutting van de mogelijkheden. Opvallend was namelijk dat veel docenten aangaven dat ze dachten dat er veel gevarieerd moest worden met de activiteiten die in Moodle gekozen konden worden. Het is belangrijk onderscheid te maken tussen de activiteiten die Moodle aanbiedt, en de leeractiviteiten die de docent faciliteert. Een voorbeeld van een Moodle-activiteit is het forum. Het forum is de vorm, en binnen deze vorm kunnen zeer veel leeractiviteiten georganiseerd worden. Studenten kunnen lesvoorbereidingen met elkaar delen, relevante video's, een specifieke stage-ervaring beschrijven, de theorie koppelen aan een concreet voorbeeld, enzovoort. Het bleek belangrijk de docenten hier steeds weer op te wijzen. Ik heb steeds de vergelijking gemaakt met papier: we zetten papier ook in bij zeer veel verschillende leeractiviteiten (een tekening, mindmap, placemat, samenvatting maken). Het gaat erom welke opdracht gegeven wordt, hier is variatie natuurlijk wel zeer wenselijk.

Dit inzicht was belangrijk voor de docenten, omdat het een beroep doet op kennis die zij al hebben. Het gaat er niet om de mogelijkheden van Moodle ten volle te benutten, het gaat erom zinvolle leeractiviteiten te bedenken. Dit maakte het voor de docenten gemakkelijker om te bedenken hoe het onderwijs er straks digitaal en in de bijeenkomst uit moest gaan zien. In de Moodle-omgeving (in 6 stappen naar blended learning) stonden alle Moodle-activiteiten beschreven met diverse, voor deze opleiding bruikbare voorbeelden van leeractiviteiten. Zoals al beschreven bij fase 2 zou deze omgeving beter benut kunnen worden.

In deze fase werden Karin Winkel, Laurens Meijnen en ik regelmatig geraadpleegd om mee te denken op het gebied van het ontwerpen van de leeractiviteiten. Toegankelijkheid is hierbij heel belangrijk. Dit betekent dat er *voldoende ondersteuning* moet zijn in de vorm van voldoende mensen, voldoende tijd, voldoende kennis en de bereidheid om op elk niveau mee te denken. De vragen varieerden van zeer eenvoudig tot behoorlijk complex, zoals behoefte aan nog niet aanwezige mogelijkheden in Moodle. Een voorbeeld hiervan is dat de sectie Engels een bronnenlijst aan wilde leggen van alle te gebruiken bronnen. Dit heeft geresulteerd in een bronnenlijst met alle bronnen van alle vakken, die boven alle cursussen staat, en daarmee in elke fase van de opleiding te raadplegen is. Een ander voorbeeld was de behoefte aan de mogelijkheid om een mindmap te laten maken binnen Moodle.

Laurens Meijnen heeft de meeste van dit soort vragen op zich genomen, het is belangrijk om technische ondersteuning te hebben die liefst ook kan meedenken over de toepassing in het onderwijs zelf. Zo spreken docenten en ondersteuning dezelfde taal en kan echte samenwerking gerealiseerd worden. In Moodle was een chatfunctie gerealiseerd om ondersteuning te raadplegen, maar deze is weinig gebruikt door de collega's. Er was ook een studentassistent van een ict-opleiding benaderd om te ondersteunen in fase 3 en 4, maar deze student reageerde niet meer op onze berichten. Omdat het lukte zonder zijn ondersteuning, is niet meer naar een andere student gezocht.

Leerpunten

Ook in deze fase is een *heldere en strakke organisatie* erg belangrijk gebleken om heldere deadlines af te spreken, met de verwachte opbrengsten heel duidelijk beschreven. Collega's waren niet altijd allemaal aanwezig en liepen soms vast door de complexiteit van hetgeen gedaan moest worden. Zoals gezegd moest nieuw onderwijs ontworpen worden, vakintegratie gerealiseerd worden, de digitale leeromgeving goed ingezet worden, nagedacht worden over vervolgactiviteiten voor tijdens de bijeenkomsten, afgestemd worden binnen en buiten deelteams en met de eigen vakgroep of sectie. Het is naar mijn mening belangrijk dit proces zo goed mogelijk te ondersteunen door:

- De werkwijze zoveel mogelijk voor de betrokkenen uit te denken en te faciliteren
- Opbrengsten en deadlines helder te formuleren
- Aanwezigheid van collega's te organiseren en faciliteren
- Digitale ondersteuning goed voor het voetlicht te brengen, zowel bronnen met informatie als de chatfunctie.

Bij het daadwerkelijk in gaan vullen van het model traden wel onduidelijkheden op. Dit bleek lastig van tevoren te voorzien, het was goed geweest om samen *met één of enkele collega's het model als proef in te vullen, met een eigen, duidelijk lesontwerp*. Lastige punten bleken met name de ondersteuning en de evaluatie.

Bij ondersteuning wordt onderscheid gemaakt tussen digitaal en in persoon. De voorbeelden waren niet erg sterk (digitaal: Send summary to teacher via email for feedback; in persoon: Intermediate review by teacher and coaching). In feite geven deze voorbeelden geen feitelijke ondersteuning weer. Vaak kwam de ondersteuning op hetzelfde neer (uitleg bij vragen en feedback in de bijeenkomst door de docent o.i.d.) en bovendien hoeft niet altijd bij beide onderdelen iets ingevuld te worden.

Evaluatie houdt toetsing in, zowel formatief als summatief. Het was niet duidelijk afgesproken of hier de toetsvorm ingevuld moest worden, of de punten waarop geëvalueerd werd.

Wanneer het RASE-model weer ingevuld wordt, moet van tevoren goed nagedacht wat exact bij elk onderdeel bedoeld wordt en hoe uitgebreid of compact dit beschreven moet worden. *Een concreet en herkenbaar voorbeeld is hierbij nodig en het is goed om dit eerst met een betrokken docent samen uit te proberen.* Dit ingevulde model kan dan als voorbeeld dienen.

Stap 4: Productie

Algemeen

In fase 4 wordt de digitale leeromgeving daadwerkelijk ingericht door de docenten, zodat de student alle informatie en opdrachten online kan vinden.

Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding

In deze fase vindt een vertaalslag plaats van het RASE-model naar de digitale leeromgeving. Het RASE-model is bedoeld voor de docent, om zijn onderwijs te ontwerpen. Dit model is niet geschikt om de student te informeren. Naar mijn mening moet de online informatie niet alleen beschikbaar worden gesteld aan de student, de student moet aan de hand meegenomen worden door de inhouden en de opdrachten. Dit betekent dat bronnen als bijvoorbeeld video's of tekstdocumenten altijd ingeleid worden door bijvoorbeeld een tekst die aangeeft wat er in de bron te zien of te lezen is, en wat er van de student verwacht wordt. Dit wordt hier flankerende tekst genoemd. Deze tekst moet helder zijn en specifiek gericht op de student.

Voor de productie in Moodle is de docenten de keuze uit twee mogelijkheden geboden. Docenten die zich capabel voelden om direct in Moodle te werken, konden dit vanzelfsprekend doen. Dit betekent dat zij zelf hun bronnen, flankerende teksten en opdrachten direct in Moodle plaatsten. Andere docenten kozen ervoor om deze flankerende teksten eerst in een tekstdocument te plaatsen, met de volgorde van bronnen en de opdrachten erbij. Dit alles kon daarna naar Moodle gekopieerd worden.

Hierbij moest ook het deelboek geschreven worden, een boek waarin het volgende wordt beschreven:

1. In een oogoplag
  - 1.1. Inleiding
  - 1.2. Leeruitkomsten
  - 1.3. Betrokken vakken
  - 1.4. Weekoverzicht
  - 1.5. Toetsvorm
  - 1.6. Moodle
  - 1.7. Stage
  - 1.8. Slc
  - 1.9. Bijzonderheden
2. Literatuur
3. Toetsing
  - 3.1. Eindtoets [vak]
  - 3.2. Eindtoets [vak]
4. Stage
  - 4.1. Doelen
  - 4.2. Begeleiding
  - 4.3. Stagedagen
  - 4.4. Opdrachten
  - 4.5. Toetsing
  - 4.6. Beoordeling
  - 4.7. Documenten

Verder moest de volgende zaken op orde zijn:

- Alle voorbereidende opdrachten helder beschreven, controle op taal
- Alle avonden en componenten per avond moeten op dezelfde manier worden opgemaakt
- Alle bronnen volgens APA vermeld, met een link naar de volledige bron in de bronnenlijst
- Van alle bronnen moet in de bronnenlijst zichtbaar zijn of
  - Er een document aan gekoppeld is
  - Er een link beschikbaar is
  - De digitale versie in de mediatheek beschikbaar is
  - De papieren versie in de mediatheek beschikbaar is
  - Als bovenstaande niet het geval is, moet het boek op de boekenlijst geplaatst worden
- Waar mogelijk hyperlinks, bijvoorbeeld als gesproken wordt over een avond, opdracht toetsing moet hiernaar gelinkt worden
- Alle afbeeldingen moeten voorzien zijn van de bron
- Alle opdrachten moeten worden voorzien van voortgangscontrole, zodat de student kan aangeven dat hij/zij de opdracht voltooid heeft. De docent kan er ook voor kiezen dat de opdracht als voltooid gemarkeerd wordt als bijvoorbeeld een bijdrage is geleverd of werk is ingeleverd
- In het deelboek moeten onder 4.4 alle voorbereidende opdrachten genoemd staan die de student op de stageschool moet uitvoeren. Zo kunnen deze opdrachten goed ingepland worden. Er wordt gelinkt naar de opdrachten zelf.

Terugblik

Tijd

Deze fase vond plaats vanaf april/mei en loopt nog steeds (oktober 2017). Deel 1 en 2 moesten voor de zomervakantie klaar zijn, voor deel 3, 4 en 5 zijn deadlines van voor de zomervakantie niet gehaald. Hieraan wordt in het collegejaar 2017-2018 verder gewerkt.

Betrokkenen

In deze fase zijn betrokken:

- Laurens Meijnen: aanwezig en ondersteunend bij productie tijdens ontwikkeldagen en voortdurend Moodle omgeving aanpassend aan wensen deelteams, praktische ondersteuning bij werken in Moodle
- Karin Winkel: tijdens ontwikkeldagen ondersteunend binnen haar team en daarbuiten: voorbeelden geven aan andere deelteams, signaleren van behoeften in deelteams, praktische ondersteuning bij werken in Moodle
- De werkgroep ontwikkeling deeltijd: afstemming over tijdspad en invulling activiteiten
- De deelteams
- Ikzelf: signaleren van behoeften in deelteams, voorbeelden geven aan deelteams, praktische ondersteuning bij werken in Moodle

Praktijk

De collega's hebben op verschillende manieren gewerkt in deze fase, die veelal 'het vullen van Moodle' genoemd werd. Er waren collega's die zelfstandig hun omgeving in Moodle vulden en hierbij tegen diverse vragen aanliepen, met name op het gebied van de opmaak: 'hoe willen we het hebben in Moodle?'. Deze collega's hielpen Laurens en mij door het stellen van hun vragen, zodat wij specifiekere konden vaststellen hoe de omgeving er definitief uit moest komen te zien. Niet alles is van tevoren te bepalen, er is content nodig om vast te stellen wat de uiteindelijke gewenste vorm is.

Ook waren er collega's die wat begeleiding nodig hadden om alsnog op gang te komen bij het vullen van de leeromgeving. De inhoud hadden zij al in de RASE-modellen weergegeven, daar hoefde niet (veel) meer over nagedacht te worden. Vaak moest mee gedacht worden over de formulering van teksten, helder en functioneel naar de studenten. Laurens, Karin en ik hebben die begeleiding gegeven, regelmatig ook in een een-op-een-situatie. Hierna konden collega's zelf verder.

Een derde categorie collega's kwam in tijdnood. In een enkel geval hebben we deze collega's gevraagd de RASE-modellen met ons te delen. Wij hebben de informatie vervolgens voor hen op Moodle gezet. Zij hebben vervolgens gecontroleerd of hetgeen geplaatst was ook klopte met hun plan.

De productie in de leeromgeving is de laatste fase vóór het daadwerkelijk geven van het onderwijs. Dat betekent dat er sprake is van deadlines en dat problemen in eerdere fases zich qua tijdsdruk uiten in deze fase. Met andere woorden: eerdere deadlines die niet gehaald zijn, geven uiteindelijk in deze fase de grootste problemen. Wellicht kan de situatie ontstaan dat (onbekendheid met) de technologie uiteindelijk de schuld krijgt van de hoge tijdsdruk. Dit is ongewenst, je wilt dat collega's positief blijven staan tegenover de nieuwe leeromgeving. In het algemeen hebben we daarom geprobeerd veel aandacht te bieden aan ondersteuning: bereikbaar zijn, snel reageren, op alle niveaus hulp bieden, tijd nemen voor gesprekken, enzovoort.

Qua halen van deadlines is deze fase niet naar wens verlopen, we hebben collega's diverse malen actief moeten aansporen en dit had vaak nog niet het gewenste effect. Deadlines werden niet gehaald en eigenaarschap leek soms te ontbreken. Collega's realiseerden zich vaak niet dat zij niet de allerlaatste schakel vormden in het productieproces. De hierboven genoemde punten op het gebied van de opmaak moesten nog gecontroleerd en aangepast worden, dit kost tijd.

Qua voorkomen van weerstand is deze fase wat mij betreft wel succesvol verlopen.

Succesfactoren

Laurens, Karin en ik waren *voldoende beschikbaar om hulp te bieden*. We hebben weerstand bij de collega's willen voorkomen en hebben daarom geprobeerd op elk niveau de beschikbare hulp te geven. Voldoende tijd en aandacht hiervoor geeft draagvlak, omdat je dan met de collega het gesprek aan kunt blijven gaan over de meerwaarde, didactische aanpak, enzovoort. De ondersteuning gaat dan veel verder dan 'knoppenkennis': waar moet ik op klikken?

Wat betreft deze 'knoppenkennis': de collega's kregen de bediening van Moodle over het algemeen vlot onder de knie. Een voordeel is wellicht ook geweest dat behoorlijk wat collega's deel uitmaakten van deze deelteams, die over alle kamers verdeeld zijn. We hebben gehoopt op een olievlekwerking, waarbij collega's ook elkaar kunnen helpen. Of dit ook zo gewerkt heeft, is nog niet nagegaan.

Het *overnemen van het werk van collega's*, in de zin van het plaatsen van de inhoud op de leeromgeving, is zowel een succesfactor als een leerpunt. Om weerstand zoveel mogelijk weg te nemen, zeker in geval van tijdnood, is het goed om echt te willen en kunnen helpen door werk uit handen te nemen.

Leerpunten

Omdat het lastig is van tevoren exact te bepalen hoe de omgeving er precies uit moet komen te zien, lopen de 'voorlopende' collega's tegen vragen aan. Het zou goed zijn om *met een of enkele collega's bewust vooruit te lopen en de omgeving te vullen*. Hierbij kan dan directe ondersteuning geboden worden, en deze collega's kan dan actief gevraagd worden wat zij nodig hebben, wat bijvoorbeeld specifiek geformuleerd moet worden aan opmaakeisen. Collega's zouden zich dan minder zoekende hoeven te voelen.

Het uit handen nemen van het plaatsen van content vormt een risico, omdat de professionalisering betreffende de leeromgeving uitgesteld wordt tot een later moment, de collega zal evengoed op een later moment zijn weg er nog moeten vinden.

Mijn indruk is dat een aantal van de collega's die in fase 2 geen tijd konden vinden voor de zandbaksessies, ook in fase 4 tijd tekort kwamen. Dit kan komen door tijdsdruk in het algemeen, maar ook door een gevoel van onbekwaamheid op het gebied van ict, dat vermijdend gedrag veroorzaakt.

Het is belangrijk nog *meer aandacht te besteden aan het stellen van deadlines*. Na het plaatsen van de content door de collega's is nog eindredactie nodig. Het is erg belangrijk om de deadlines zo te stellen dat collega's ervan doordrongen zijn dat de collega's die de eindredactie verzorgen, in tijdsnood komen als de inhoud te laat wordt geplaatst. Het is bovendien erg inefficiënt als de eindredactie in meerdere fases verloopt, je bekijkt een onderdeel dan meerdere keren, dat kost veel meer tijd.

Een lastig punt is dat de aansturing vanuit collega's komt. Hiërarchie ontbreekt en daarmee ook de gevolgen van het niet nakomen van afspraken of deadlines. Het *management kan een belangrijke rol spelen* in het maken van die afspraken met de collega's, het aangeven van het belang van het nakomen ervan, en het zorgen voor consequenties. Ook kan het management meedenken in het vormgeven van het aansturingsproces, om de opbrengsten zo groot mogelijk te laten zijn.

Stap 5: Uitvoering

Algemeen

In fase 5 wordt het onderwijs daadwerkelijk uitgevoerd: de leeromgeving wordt in gebruik genomen en de bijeenkomsten vinden plaats.

Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding

Op het moment van schrijven (oktober 2017) is deel 1 afgerond en wordt deel 2 uitgevoerd. Om de uitvoering zoveel mogelijk volgens plan te laten verlopen zijn acties ondernomen richting de studenten en richting de betrokken collega's.

De studenten zijn op de introductieavond geïnformeerd over de functies van de diverse digitale systemen, met de focus op Moodle. Hierbij is in een presentatie aangegeven welke uitgangspunten we hebben met de leeromgeving. Hierbij is aangegeven wat van de student verwacht wordt. In deze bijeenkomst is er bewust voor gekozen studenten niet ter plekke te laten inloggen. Ik wilde voorkomen dat er weerstand ontstond door problemen met wifi, typefouten in wachtwoorden, enzovoort. Bij de eerstvolgende avond waren Laurens en ik vooraf aanwezig om eventuele problemen direct te verhelpen. Laurens en ik waren ook het eerste aanspreekpunt voor vragen over Moodle.

Voor de docenten is een wekelijks kort overleg ingepland, op wisselende momenten, in wisselende samenstelling met twee tot vier collega's, een halfuur lang. Doel is hierbij om de aanpak goed op elkaar af te stemmen en dit ook vast te houden. Uitwisselen van bruikbare ervaringen, wat werkt en wat niet, is hierbij heel belangrijk. Hierbij werden de volgende besprekpunten aangehouden:

Vorbereiding:

- Inhoud op Moodle: kloppend, compleet, werkend, hoeveelheid voor studenten?
- Vorbereiding door studenten: gedaan, kwaliteit?

Tijdens de les:

- Aansluiting op voorbereiding: sluit niveau van voorbereiding aan, sluit les aan op die voorbereiding, niet te veel of te weinig herhaling, levert het diepgang op, aansluiting op de praktijk, meer interactie?

Tot slot:

- Wat ga je aanpassen?

Het voornemen is geweest om korte verslagen van deze gesprekjes in de Nieuwsbrief op te nemen, om ook de collega's die (nog) niet in de deeltijd werken of niet aanwezig waren bij het overleg, mee te nemen in het proces.

Terugblik

Tijd

In deze terugblik richt ik me op deel 1, omdat dit afgerond is. De introductie aan de studenten heeft voor de start van de bijeenkomsten plaatsgevonden en duurde hooguit een kwartier. Bij de eerste avond waren Laurens en ik aanwezig om eventuele problemen te verhelpen.

Wekelijks is er een overleg van een halfuur ingepland met Karin en/of mij met de betrokken docenten.

Betrokkenen

- Laurens Meijnen: aanwezig en ondersteunend bij informeren studenten en verhelpen eventuele problemen van studenten en collega's
- Karin Winkel: voeren van wekelijkse gesprekken met betrokken collega's
- De collega's
- Ikzelf: aanwezig en ondersteunend bij informeren studenten en verhelpen eventuele problemen van studenten en collega's, voeren van wekelijkse gesprekken met betrokken collega's

Praktijk

Zoals gepland zijn de studenten bij aanvang van het studiejaar geïnformeerd over de gedachte achter de inzet van Moodle in combinatie met de bijeenkomsten. Er is gezorgd voor goede aanspreekbaarheid en bereikbaarheid in geval van vragen, problemen of tips van de studenten.

De docenten zijn wekelijks in verschillende samenstellingen, in kleine groepjes bij elkaar gekomen en hebben volgens een vast format van aandachtspunten besproken hoe het onderwijs in de deeltijdopleiding, met de focus op de leeromgeving in combinatie met de bijeenkomsten, verliep. Hierbij zijn ook gesprekken gevoerd over de aanpak van bijvoorbeeld onvoorbereide studenten. Over de handelswijze in dit geval verschillen de collega's van mening. Hierover zijn geen vaste afspraken opgelegd. Geprobeerd wordt om ervaringen op te doen en deze te delen, zowel positief als negatief.

In de nieuwsbrief is tweemaal een kort stukje opgenomen met uitkomsten van dit overleg. De bedoeling is dit frequenter te doen.

Succesfactoren

Het *informeren van de studenten vooraf en het aanwezig zijn bij de eerste avond*, alsmede het bereikbaar zijn via Moodle is door studenten gewaardeerd. Ook collega's waardeerden dit, wellicht omdat dit technische vragen aan hun adres voorkwam. Mijn indruk is dat er minder problemen waren, dan bruikbare suggesties van studenten om de omgeving beter in te richten.

De *wekelijkse gesprekken* met de collega's werden tijdens deze gesprekken regelmatig als waardevol bestempeld. Een vast format als leidraad is belangrijk om de focus te behouden.

Leerpunten

De korte bijeenkomsten met de docenten zijn lastig in te plannen. Deze zouden *per blok al ingeroosterd* moeten worden, zodat docenten daadwerkelijk beschikbaar zijn. Complicerende factor is hier het wekelijks wisselende rooster, docenten geven op heel verschillende momenten per deel les, hebben geen vaste uren op vaste avonden. Dit betekent dat een overlegrooster handmatig gemaakt moest worden. Gekeken is naar de momenten waarop een docent ingeroosterd is, hiervoor en hierna werd hij/zij ingepland voor de bijeenkomst. Een docent die slechts een of twee lessen gaf, woonde dus niet elke week de bijeenkomst bij. Dit werkte, maar de gekozen tijdstippen vielen soms samen met andere verplichtingen, waardoor we niet iedereen in de bijeenkomsten hebben gesproken. Geprobeerd is wel om hiervoor andere afspraken te maken.

Stap 6: Evaluatie

Algemeen

Bij stap 6, de evaluatie wordt geëvalueerd op twee punten:

- Het doorlopen proces, van stap 1 t/m 5 (procesevaluatie)
- Het ontwikkelde onderwijs in de praktijk (productevaluatie)

Ontwikkeling pabo deeltijdopleiding

Het doorlopen *proces* is met een deel van de *docenten* geëvalueerd (procesevaluatie) door Fleur Prinsen, in juli 2017. De resultaten zijn te vinden in bijlage 6 en worden hierna besproken onder *Praktijk*.

Het *ontwikkelde onderwijs* van deel 1 is geëvalueerd (productevaluatie) door middel van een schriftelijke enquête onder de *studenten*. Relevante resultaten zijn te vinden in bijlage 7. Daarnaast is met de *docenten* geëvalueerd tijdens een bijeenkomst. Relevante bevindingen zijn hierna beschreven onder *Praktijk*.

Terugblik

Tijd

De procesevaluatie is door Fleur Prinsen uitgevoerd door afname van een schriftelijke enquête onder meerdere docenten op een pabodag in juli 2017.

De productevaluatie is in oktober 2017 uitgevoerd, door middel van een digitale schriftelijke enquête onder de studenten, en een bijeenkomst met betrokken docenten.

Betrokkenen

- Procesevaluatie: Fleur Prinsen met acht docenten
- Productevaluatie: Karin Winkel met 21 studenten
- Productevaluatie: werkgroep ontwikkeling deeltijd en ongeveer tien docenten

Praktijk

De evaluatie is uitgevoerd zoals hierboven beschreven. Aanvullend zullen hieronder de bevindingen van de evaluaties worden beschreven.

De *procesevaluatie met betrekking tot de docenten* is te vinden in bijlage 6. Acht docenten hebben een vragenlijst met zeventien vragen ingevuld. Hieronder worden de belangrijkste bevindingen weergegeven.

Er is gevraagd naar de mate waarin de 6 stappen hebben geholpen het werk te organiseren. Drie docenten geven aan dat zij hier niet veel aan hebben gehad of mee hebben gedaan. De overige docenten geven, samengevat, aan dat het heeft geholpen om inzicht te krijgen in het proces. Wat betreft de ondersteuning in Moodle (bijlage 4) geeft de meerderheid aan dat dit digitale boek bruikbaar was. Een aantal docenten noemt dit bruikbaar naast de persoonlijke ondersteuning. Alle docenten geven aan dat zij op technisch gebied voldoende ondersteuning hebben ervaren en sommigen vullen aan dat vragen snel beantwoord werden. De helft van de bevraagde docenten heeft een zandbaksessie bijgewoond. Dit beviel goed, als ervaart een docent het als te vroeg, vindt dat hij/zij eerst de lessen ontworpen moet hebben. Het RASE-model is door iedereen als bruikbaar ervaren. Alle docenten hebben zelf informatie op Moodle geplaatst. In alle gevallen is de vormgeving van het onderwijs veranderd: er is meer nagedacht over de voorbereiding door

de studenten en het gevolg hiervan voor de lessen. Over de mogelijkheden van Moodle is men positief. Wel wordt een aantal keer genoemd dat er (te) veel mogelijkheden zijn, waardoor men het overzicht kwijt kan raken. Er zijn verschillende praktische hobbels genoemd bij het ontwerpproces. Met betrekking tot het aspect van blended learning gaat het om de kennis van de mogelijkheden van Moodle, onduidelijkheid met betrekking tot afspraken over bijvoorbeeld layout en de mogelijkheid voor het uploaden van grote bestanden. De docenten noemen verbeterpunten/aandachtspunten voor de ontwerpondersteuning, relevant is hier:

- Verdiepingsbijeenkomsten, nu de basis is gelegd
- De wekelijkse bijeenkomsten die nu zijn ingepland kunnen helpen bij de voortzetting
- Doe meer voor en zorg voor een centrale plek waar informatie te vinden is

De docenten geven aan dat zij nu niet meer te weten zijn gekomen over hoe bepaalde didactische principes door technologie ondersteund kunnen worden. Het lijkt erop dat zij het onderwijs nu zo vormgeven als is afgesproken, maar dat zij zich niet bewust zijn van de koppeling tussen de didactische principes en de technologische oplossingen die nu gebruikt worden. Over het algemeen geven de docenten aan dat online en offline componenten goed met elkaar verbonden worden, al moet nog bekeken worden hoe dit zal werken in de praktijk.

Opvallend is dat zes van de acht docenten aangeven dat zij verwachten dat de studenten in het begin veel begeleiding nodig hebben om in Moodle te kunnen navigeren. Hierna zal blijken dat de studenten de gebruikersvriendelijkheid van Moodle na zes weken beoordelen met een 8,1.

De *productevaluatie met betrekking tot de studenten* is te vinden in bijlage 7. Belangrijkste bevindingen zijn dat studenten over het algemeen positief zijn over de lesavonden. Ze noemen deze interactief en interessant. Over de voorbereidende opdrachten hebben slechts enkele studenten iets genoemd, zij zijn wisselend in hun oordeel of duidelijk is wat van tevoren verwacht wordt. Enkele studenten geven aan dat soms terugkoppeling op de voorbereidende opdrachten en leerstof wordt gemist.

De gebruikersvriendelijkheid van Moodle krijgt van de studenten gemiddeld een 8,1. Over de duidelijkheid van de beschreven voorbereidende opdrachten is meer dan driekwart tevreden. Een interessante opmerking is: *de ene docent zet de voorbereiding bij voorbereiding, de ander bij literatuur als je iets moet lezen, de ander zet dat dan toch bij voorbereiding. Soms staat het ook bij de eerdere les en dan bij na de les. Dit is soms wel verwarrend. Er is voor mijn gevoel niet 1 lijn.*

Bijna driekwart van de studenten vindt de voorbereidende opdrachten van waarde voor de lessen. Ook hier wordt de wens van terugkoppeling tijdens de bijeenkomst genoemd. Tot slot is gevraagd naar suggesties voor aanpassing van de indeling in Moodle. De reacties zijn bruikbaar maar lopen te zeer uiteen om hier te benoemen. Studenten vragen met name om aanpassingen die informatie beter zichtbaar of vindbaar te maken.

De *productevaluatie met betrekking tot de docenten* is weergegeven in de notulen van de evaluatiebijeenkomst van deel 1 met de docenten. Hierin zijn de volgende hier relevante punten te vinden:

- Er wordt ervaren dat studenten over het algemeen voorbereid de klas in komen.

- Wat doen we met studenten die niet voorbereid zijn? Tot nu toe niets. Een student moet ervaren dat het onprettig is als zij niet voorbereid zijn. Wij moeten vooral niet onze lessen aan gaan passen op het niet voorbereiden.
- Moodle is de verpakking, maar het denken (het onderwijskundige deel) komt heel goed naar voren en heeft zin.

Bovenstaande punten worden meegenomen in de aanpassing van deel 1 voor het nieuwe collegejaar en in de ontwikkeling van de volgende delen.

Succesfactoren

De aanpak van de evaluaties is in het algemeen voor herhaling vatbaar.

Succesfactoren vanuit de *procesevaluatie met de docenten* zijn:

- De 6 stappen geven inzicht in het proces, maar staan wel wat verder af van de docent.
- Het digitale boek op Moodle is bruikbaar.
- De geboden ondersteuning was in orde. Goede en snelle bereikbaarheid wordt gewaardeerd.
- De zandbaksessies zijn zinvol.
- Het RASE-model is bruikbaar.
- De mogelijkheden van Moodle worden als positief ervaren, voor sommige wel erg veel.

Succesfactoren vanuit de *productevaluatie met de studenten* zijn:

- De voorbereidende opdrachten worden als zinvol gezien, terugkoppeling in de les is in sommige gevallen een aandachtspunt.
- De voorbereidende opdrachten zijn in de meeste gevallen duidelijk.
- De leeromgeving in Moodle wordt als prettig ervaren.

Succesfactoren vanuit de *productevaluatie met de docenten* zijn:

- Studenten zijn over het algemeen voorbereid.
- De combinatie van voorbereidende opdrachten in Moodle in combinatie met de bijeenkomsten komt goed naar voren en heeft zin.

Leerpunten

De procesevaluatie zou wat mij betreft de volgende keer beter *digitaal afgenomen* kunnen worden, met een mogelijk vervolgesprek met enkele collega's, om door te kunnen vragen. Dit maakt een snellere analyse mogelijk.

Leerpunten vanuit de *procesevaluatie met de docenten* zijn:

- De mogelijkheden van Moodle worden als positief ervaren, voor sommige wel erg veel.
- Duidelijkheid over afspraken met betrekking tot bijvoorbeeld lay out zijn gewenst.
- Zorg dat grote bestanden kunnen worden geupload.
- Ga nu door met verdiepingsbijeenkomsten.
- De wekelijkse bijeenkomsten die nu zijn ingepland kunnen helpen bij de voortzetting.
- Doe meer voor en zorg voor een centrale plek waar informatie te vinden is.

Leerpunten vanuit de *productevaluatie met de studenten* zijn:

- Aandacht blijft gewenst voor terugkoppeling van voorbereidende opdrachten tijdens de bijeenkomsten.
- Aandacht blijft gewenst voor eenduidig gebruik van Moodle door docenten, met aandacht voor vindbaarheid en zichtbaarheid van informatie.

Leerpunt vanuit de *productevaluatie met de docenten* is:

- Voorbereid de klas in komen moet de norm zijn bij studenten, we moeten onze lessen niet aanpassen aan de niet voorbereide student.

Conclusie

Het is de moeite waard om in het algemeen terug te kijken op de *6 stappen voor de ontwerpondersteuning*. Zelf heb ik deze zeer bruikbaar gevonden om zelf structuur aan te brengen in de verschillende acties die ondernomen moesten worden door mijzelf en andere betrokkenen. Het bevordert het inzicht in het proces en de communicatie daarover. Ook hebben de stappen mij geholpen bij het schrijven van deze case study. De collega's geven aan niet actief mee met de 6 stappen bezig te zijn geweest. Dit klopt, de stappen zijn niet bedoeld voor de docenten om uit te voeren, maar om de docentondersteuning vorm te geven. Die structuur zagen zij wel terug. De 6 stappen kunnen in de toekomst dienen als stappenplan bij Edulab, wanneer docenten met een (her)ontwerpvragestuk aankloppen.

Dit verslag bevat veel informatie over de *aanpak* die gekozen is en over de *succesfactoren en leerpunten* die voor een volgende keer bruikbaar zijn. Als vervolg zal een algemener document opgesteld worden dat kan dienen als stappenplan voor volgende projecten. Een samenvatting van deze punten geef ik daarom niet in deze conclusie.

Wat betreft het *gerealiseerde onderwijs* is het nog te vroeg om de vraag te beantwoorden of dit onderwijs ook daadwerkelijk tegemoet komt aan de behoeften van studenten en docenten. De eerste evaluaties zijn in het algemeen positief te noemen, maar het is erg belangrijk om de situatie goed te blijven volgen. Dit wordt ook gedaan: er is een tweede onderwijsmanager aangesteld die onder andere de deeltijd in haar portefeuille heeft. Karin Winkel heeft mijn rol overgenomen en werkt samen met Laurens Meijnen door aan de ontwikkeling van Moodle en de ondersteuning van de docenten op dit gebied. Ik blijf op de achtergrond beschikbaar om hen ondersteunen waar dit gewenst is. Wij hebben onder andere hierover wekelijks overleg.

Bronnenlijst

Churchill, D., King, M. E., & Fox, B. (2013). Learning design for science education in the 21st century. *Zbornik Instituta za pedagoska istrazivanja*, 45(2), 404-421. doi:10.2298/ZIPI1302404C

Churchill, D., King, M., Webster, B. & Fox, B. (2013). [Integrating Learning Design, Interactivity, and Technology](#). In H. Carter, M. Gosper and J. Hedberg (Eds.), *Electric Dreams. Proceedings ascilite 2013 Sydney*. (pp.139-143)

Hogeschool Rotterdam. (2016). *Onderwijsvisie – augustus 2016*. Verkregen op 19 september 2017 via <https://www.hogeschoolrotterdam.nl/globalassets/documenten/hogeschool/over-ons/onderwijsvisie-nl.pdf>

Bijlagen

Bijlage 1 – Projectkaart

Ontwerpondersteuning blended learning

Projectkaart

Algemene gegevens:

Instituut: IVL
Opleiding:
Opleidingsvorm: VT/DT
Studiejaar:
Blok:
Cursusnaam:
Cursuscode:
Vak:
Aantal ECTS:
Cursusbeheerder:

Deel:
Kartrekker:

32

Stap 1 Analyse

Analyse van de vraag:

Welke leerdoelen komen aan bod in dit deel?

-

Hebben jullie een toetsingsvorm op het oog?

-

Formuleer hieronder bij elk punt hieronder zo volledig mogelijk wat de eerste ideeën zijn bij het ontwerpen van jullie deel.

Welke werkvormen van de huidige cursus zijn succesvol gebleken?

Hoorcollege, video, groepsdiscussie, rollenspel, presentatie, literatuurstudie, muurkrant, practicum, placematmethode... Vul aan als je voorbeeld er niet bij staat.

-

Welk probleem wil de docent oplossen?

Bijvoorbeeld: grote diversiteit in de groep, weinig contacttijd, lage opbrengsten, weinig interactie, meer betrekken op de praktijk, meer feedback kunnen geven, enz.

-

Gewenste oplossing:

Ontwerpprincipes:

Bijvoorbeeld:

- * maak inhouden toegankelijk;
- * verduidelijk de relevantie van de kennis;
- * activeer voorkennis
- * help studenten van elkaar te leren;
- * promoot zelfgeruleerd leren;
- * ontwikkel betere planningsvaardigheden;
- * maak denkprocessen zichtbaar;
- * maak voortgang aanschouwelijk (feedback, reflectie)
(gebruik werkwoorden, heb je nog andere principes in gedachten?)

Planning:

In weken, wat in welke week, einddatum, betrokkenen per stap, alle stappen hierin plannen, etc.

Samenstelling van het projectteam:

Docent:

Ict-deskundige (technische focus):

Adviseur onderwijs en ict (onderwijskundige focus):

Projectcoördinator:

Geplande ondersteuning:

In uren, van wie, wanneer, op welk gebied?

Stap 2 Experiment

Stap 3 Ontwerp

Stap 4 Productie

Stap 5 Uitvoering

Stap 6 Evaluatie

Bijlage 2 – Tools koppeling onderwijsprincipes aan digitale toepassingen

Enkele voorbeelden zijn:

<https://www.te-learning.nl/blog/typering-leertechnologieen-hulpmiddel-bij-ontwerpsessies/>

<https://edshelf.com>

<https://designingoutcomes.com/assets/PadWheelV4/PadWheel Poster V4.pdf>

Bijlage 3 – Theoretische achtergronden

Theoretische achtergronden:

Bij de uitgangspunten is gekeken naar relevante onderwijstheorieën (Valcke, 2007), om het ontwerpproces meer richting te geven.

Connectivistische theorie

Belangrijke ontwerpprincipes zijn hierbij:

- Vertrouwen: versta de kunst van het durven loslaten. Binnen het onderwijs hebben we bijvoorbeeld nog te veel moeite met keuzevrijheid.
- Uitdaging: als je iets moeilijks moet doen, dan is dat spannender.
- Zelfsturing: als studenten zelf beslissingen mogen nemen, dan bevordert dit de intrinsieke motivatie.
- Relevantie: gebruik authentieke inhoud en werkvormen.
- Immersie: ga uit van leerervaringen in plaats van leeractiviteiten.
- Passie: leren moet een zoektocht zijn naar de kern.
- Talenten: stimuleer de sterke kanten, stuur niet op deficiënties (zoals nu vaak gebeurt). Studenten leren dan sneller en beter. Hun gevoel van eigenwaarde wordt versterkt.

Constructivisme

Uitgangspunten op het gebied van instructie:

- leren baseren op concrete ervaringen
- aanmoedigen en bespreken van verschillende perspectieven
- uitgaan van persoonlijke intenties/leerdoelen; leren is een persoonlijk proces
- leren gaat uit van actieve betrokkenheid
- verder bouwen op samenwerkend leren (door verschillende perspectieven)
- probleemoplossend denken benadrukken
- betekenisvolle leercontexten
- docent als tutor, gids, facilitator
- uitgaan van oorspronkelijke bronnen (authentieke en voldoende complexe leersituaties creëren)
- toetsing is onderdeel van de ervaringscyclus, continue evaluatie (model van Dochy: voorkennis toetsen, voortgang toetsen, eindtest)
- fouten niet vermijden
- criteria bij de toetsing aanpassen aan leerdoelen van lerenden zelf

Didactische uitwerkingen hierbij:

- situated learning
- cognitive apprenticeship (leerling-gezel-meester)
- samenwerkend leren (voorwaarden p. 280)
- probleemgestuurd onderwijs

Ict wordt hierbij gezien als middel om het *leren te faciliteren* in de vorm van:

- delen van het leren te verplaatsen naar vóór de les
- het laten maken van opdrachten die de praktijksituatie koppelen aan de theorie, voorafgaand aan de les
- samenwerkend leren beter mogelijk maken, afhankelijk van mogelijkheden in ELO
- authentieke werkelijkheid binnen brengen in het onderwijs

Bijlage 4 – Boek Blended learning in de avondopleiding

Blended learning op de avondopleiding pabo

Site: IVL Pabo

Cursus: In 6 stappen naar Blended Learning

Boek: Blended learning op de avondopleiding pabo

Inhoudsopgave

Inleiding

Diversiteit

Binding

Studiesucces

Maar hoe?

Flipped classroom

Moodle

Functionaliteiten in Moodle

Voor we beginnen... een tip!

Bron: Bestand

Bron: Boek

Bron: Label

Bron: Map

Bron: Pagina

Bron: URL

Activiteit: Chat

Activiteit: Databank

Activiteit: Feedbackformulier

Activiteit: Forum

Activiteit: Keuze

Activiteit: Les

Activiteit: Onderzoek

Activiteit: Opdracht

Activiteit: Test

Activiteit: Wiki

Activiteit: Woordenlijst

Activiteit: Workshop

Inleiding

Welkom in de 'cursus' in 6 stappen naar blended learning! Deze cursus wordt gemaakt voor de collega's die de nieuwe avondopleiding ontwerpen. Zoals jullie weten maken we hierbij gebruik van blended learning. Waarom doen we dat eigenlijk en hoe pakken we dat aan? Op die vragen willen we je hier antwoord geven. We gebruiken hiervoor moodle omdat je dan zelf ook meteen ervaart hoe het voor je studenten is, om les te krijgen met gebruik van moodle.

Goed, de eerste vraag is dus: waarom zetten we ict in? Op deze vraag kun je enorm veel antwoorden geven, maar we gaan ons toespitsen op de situatie van onze studenten. Meer specifiek: de studenten in de avondopleiding. We gaan uit van een paar elementen in het onderwijs, waarbij we ons baseren op bijvoorbeeld de onderwijsvisie van de HR, maar ook de uitgangspunten van deze nieuwe opleiding. We richten ons op:

- diversiteit
- binding
- studiesucces

Natuurlijk zou je kunnen zeggen dat elk element altijd gericht is op studiesucces, en dat is ook zo. Toch noemen we het apart en zullen we elk element toelichten.

Diversiteit

We hebben te maken met een diverse groep studenten, met verschillen in voorkennis, vooropleiding, werkervaring, thuissituatie, leercapaciteiten, ... Om te kunnen aansluiten bij die verschillen, zetten we ict in. Hoe snel een student zich de stof eigen kan maken, verschilt behoorlijk. Welke behoeften studenten hebben aan extra uitleg, feedback e.d., verschilt ook.

We kiezen er daarom voor de student thuis een deel van de leerstof door te laten nemen. Als student kun je dit op je eigen tempo doen. Weet je er al veel van? Dan zul je sneller klaar zijn. Vind je het allemaal nog erg ingewikkeld, dan kun je er rustig de tijd voor nemen en de stof nog eens bekijken, of overleggen met medestudenten.

De student komt dan al met voorkennis in de klas, waardoor je een deel van de contacttijd kunt besteden aan complexere zaken, zoals moeilijkere onderdelen van de leerstof, het koppelen van de stof aan de stagepraktijk en bijvoorbeeld het geven van feedback of feed forward op opdrachten.

Binding

Binding met de opleiding is voor elke student van belang. De student in de avondopleiding is minder vaak op school en meer op zichzelf aangewezen. Juist voor deze student kan ict goed ingezet worden om te zorgen voor binding met de opleiding, de docenten en de klas.

Daarom is er een chatfunctie te vinden in elke cursus: studenten kunnen dan zien wie er online zijn en overleggen met elkaar. Ook de docent kan een kort berichtje sturen om de studenten succes te wensen,

antwoord te geven op vragen, e.d. Ook in je opdrachten kun je proberen die binding te stimuleren. Laat studenten online naar elkaars werk kijken, elkaar vragen stellen, deze beantwoorden, ... Zo sta je er als student minder alleen voor.

Overigens: als er in de les meer tijd is voor gesprekken, voor interactie, kan dit de binding ook bevorderen. Je leert elkaar sneller kennen en de docent leert ook de mens achter de naam beter kennen.

Studiesucces

Om studiesucces te realiseren, zijn heel veel aspecten van belang. Natuurlijk hangt alles met elkaar samen en zullen we hier lang niet alles bespreken. Een paar belangrijke elementen die samenhangen met onze blended aanpak zullen we wel noemen. Een eerste punt is het zo goed mogelijk gebruik maken van de contacttijd. Als docent hebben we inzicht in wat de student aan leeruitkomsten moet laten zien, en op welke manier. Bijsturen is daarom belangrijk. Laat de student tijdig zien wat er verwacht wordt, hoe hij/zij ervoor staat en wat hij/zij nog kan doen om beter te worden.

Een tweede punt is dat we graag willen zorgen voor een goede verbinding met de praktijk. Als de contacttijd deels besteed kan worden aan gesprekken over de stagepraktijk van de student, wordt het onderwijs betekenisvoller en concreter.

Maar hoe?

Hoe pakken we dit nu aan? Hoe gaat het onderwijs er concreet uit zien?

Elk deel van de avondopleiding krijgt een eigen plaats op moodle. Elk bestaat uit een aantal bijeenkomsten, waarbij elke bijeenkomst zijn eigen plek krijgt. Voor elke bijeenkomst worden voorbereidende activiteiten klaargezet op moodle. Hierbij is het belangrijk om met een aantal zaken rekening te houden:

- het uitvoeren van die voorbereiding moet voor de student standaard zijn de voorbereiding moet relevant zijn voor de student
- het moet helder zijn wat er van de student verwacht wordt

Om er voor te zorgen dat de student zich ook **daadwerkelijk voorbereidt**, is het belangrijk dat we met elkaar uitstralen dat we dit verwachten en er ook van uit gaan dat zij voorbereid in de les komen. Honderd procent voorbereide studenten verwachten is niet reëel, maar het moet wel de norm zijn dat je je gewoon voorbereidt.

De voorbereiding moet **relevant** zijn. Als je de les ook goed kunt bijwonen zonder je voor te bereiden, motiveert dit niet om je toch voor te

bereiden. Dus:

- zorg dat je in de les voortborduur op de voorbereiding. Herhaal een stukje maar ga er vervolgens met de studenten dieper op in
- zorg ervoor dat de student een probleem heeft als hij zich niet heeft voorbereid. Hij kan dan niet goed meedoen, weet niet goed waar het over gaat.
- ga in de les concreet verder met een opdracht die de studenten hebben uitgevoerd. Bijvoorbeeld: laat de studenten vooraf de leerstof in beeld brengen door er vragen over te laten maken. In de les gaan de studenten in tweetallen die vragen aan elkaar stellen. Als je niet voorbereid bent, heeft ook een ander er last van.

Wat doe je als een student zich toch niet voorbereid heeft? In veel gevallen kan de student apart gaan zitten en de voorbereidende opdracht alsnog maken. Hij mist dan de verdieping, de koppeling aan de praktijk, de oefening. Kan dit door de aard van de opdracht niet, moet deze bijvoorbeeld in de stage uitgevoerd worden? Dan kan de student bijvoorbeeld wel het gesprek in de groep volgen, maar er niet aan bijdragen. De boodschap moet zijn, dat je jezelf er mee hebt als je niet bent voorbereid.

Dit vraagt echt iets van de docent! Denk goed na over de relevantie van je opdrachten. Helpt het de student bijvoorbeeld om straks de toets te halen? Is het nodig de opdracht uit te voeren voorafgaand aan de les? En zorg ervoor dat je nagedacht hebt over de vraag: wat gaat de onvoorbereide student doen in mijn les?

Tot slot: het moet **helder** zijn wat je van de student verwacht. Voorkom lange, wollige teksten. Geef duidelijk de criteria aan. Laat de student niet in het ongewisse, het uitvogelen van de bedoeling van de opdracht moet niet de energie vragen van de student. De zwaarte moet te vinden zijn in de inhoud van de opdracht, niet in de vorm. Bij de Hogeschool Utrecht wordt ook gewerkt volgens de principes van blended learning. Hier zie je in het kort hoe dit daar wordt aangepakt:

HU 2020 Blended Learning en HUbl promo-video

Flipped classroom

De flipped classroom is een term die je waarschijnlijk wel eerder hebt gehoord. In deze video wordt, natuurlijk aan de hand van pinguïns, uitgelegd wat ermee bedoeld wordt.

Met andere woorden: de les wordt omgedraaid: instructie krijgt de leerling thuis via video's, de verwerking vindt in de klas plaats.

Wat wij gaan doen lijkt hierop, maar is wel diverser. Aangetoond is dat alleen het verplaatsen van de instructie niet leidt tot betere resultaten. Het is belangrijk de student te **activeren**. Kortom, de student moet meer doen dan een video bekijken.

Zoals je zelf ervaart in deze 'cursus', kun je ook goed gebruik maken van eigen teksten, gecombineerd met bestaande video's. We hebben hier zelf teksten

geschreven en er video aan toegevoegd. Waarom niet zelf een video gemaakt? Zelf video's maken kost veel tijd en er is al heel veel beschikbaar op internet. De video hierboven is niet precies passend bij onze situatie, maar spreekt wel aan en geeft een goed beeld. Ik licht erbij toe wat wij anders doen op de pabo, en zo is de video toch bruikbaar.

We kunnen informatie delen op diverse manieren. We kunnen teksten schrijven, video's delen, presentaties invoegen, verwijzen naar hoofdstukken in boeken... Wat betreft het activeren van de student zijn we er dan nog niet. Het is heel belangrijk om er steeds voor te zorgen dat de student ook iets gaat doen met die informatie. Daarom hebben we gekozen voor moodle.

Flipping the Classroom: Explained

Moodle

Moodle biedt diverse mogelijkheden om de student te **activeren**. We willen dat de student niet alleen leest of bekijkt, maar aan de slag gaat met de stof. Moodle biedt diverse mogelijkheden om activiteiten aan te bieden. Het is echter aan de docent om die mogelijkheden/functionaliteiten steeds op een juiste manier in te zetten.

Vergelijk het met een blad papier. We kennen 1001 mogelijkheden om papier in te zetten bij een verwerkingsopdracht. Leerlingen kunnen een muurkrant maken, een mindmap, een placemat, een tekening... Zo moet je de activiteiten in Moodle ook zien.

Je kunt bijvoorbeeld een forum inzetten. Dit kun je doen met diverse opdrachten, een forum is niet altijd alleen een discussieruimte. Je kunt studenten bijvoorbeeld ook:

- een samenvatting laten maken van een hoofdstuk uit het boek en deze met elkaar laten delen
- drie vragen laten stellen over de stof en die met elkaar delen, elke student beantwoordt van minimaal twee medestudenten de vragen laten zoeken naar een passende afbeelding of video bij de leerstof en deze met elkaar delen
- hun beste les met elkaar laten delen enzovoort

Kortom: het gaat er niet om dat je een forum inzet, het gaat erom wat je de studenten daar laat doen. Soms denken docenten dat je met elkaar moet afstemmen dat je niet allemaal dezelfde functionaliteit inzet, zoals zo'n forum. Het zou dan saai worden voor de studenten. Nu is waarschijnlijk wel duidelijk dat er variatie moet zijn in de *manier waarop* je zo'n functionaliteit inzet.

Functionaliteiten in Moodle

Zoals eerder gezegd kun je de student op diverse manieren activeren met Moodle. In feite doe je in Moodle twee dingen:

- je biedt inhoud aan
- je activeert de student

Met **inhoud** bedoelen we: informatie in de vorm van tekst, afbeeldingen, video's, presentaties, enz. Natuurlijk zijn deze onmisbaar in het onderwijs. Onderzoek heeft echter uitgewezen dat alleen het digitaal aanbieden van inhoud het onderwijs niet verbetert. Het gaat erom dat je de student ook **activeert**, hij moet iets gaan doen met die leerstof. Beide aspecten zijn op verschillende manieren mogelijk binnen Moodle.

We laten je hierna verschillende voorbeelden zien van het aanbieden van inhoud en van mogelijkheden om de student te activeren. Deze voorbeelden noemen we functionaliteiten: de functies die Moodle biedt.

Wat je er als docent mee doet, is weer de volgende stap. Denk hierbij aan de voorbeelden die we genoemd hebben om een forum in te zetten. Een forum is veel meer dan een discussieruimte. Het is belangrijk om bij elkaar ideeën op te doen over de manieren waarop je elke functionaliteit kunt inzetten. Overleg hierover dus met elkaar, laat je inspireren!

Waar vind je die functionaliteiten nu? Als je een cursus aan het bewerken bent, zie je de mogelijkheden staan: Activiteit of bron toevoegen. Een **bron** is dus een plek om inhoud aan te bieden, met een **activiteit** zet je de student aan het werk. Bij de bronnen en activiteiten geeft Moodle direct ernaast uitleg over de mogelijkheden en de werking van de functionaliteit.

In de paragrafen hierna zullen we de verschillende functionaliteiten bespreken, toegespitst op onze situatie op de pabo.

Voor we beginnen... een tip!

Nog even een belangrijk puntje...

De bronnen en activiteiten waarover je nu gaat lezen, bieden enorm veel mogelijkheden. Als je deze gaat invoegen, kun je allerlei keuzes maken: vinkjes aan- en uitzetten, toegang verlenen, wanneer, aan wie, etc. Maak het jezelf niet te moeilijk en kies in eerste instantie gewoon voor de standaard instellingen. Meestal werkt het dan zoals je wilt en het scheelt je erg veel tijd. Je kunt ook te veel keuzes hebben! Ga pas op zoek naar de extra mogelijkheden als je specifieke wensen hebt of meer wilt weten over de opties.

Bron: Bestand

Met deze functionaliteit blijven we dichtbij de mogelijkheden die we in Natschool hadden: het aanbieden van bestanden aan studenten. Hierbij kun je denken aan een word-document, zoals de cursusbeschrijving of een bron. Ook kun je er een presentatie mee delen.

Bron: Boek

Een boek is de bron waar je nu in zit. Grotere hoeveelheden informatie verdeel je in compactere hoofdstukken, en eventueel paragrafen. In een boek kun je afbeeldingen toevoegen, maar ook bijvoorbeeld video's. Video embedden in Moodle: [from IVL-pabo on Vimeo](#).
Hier vind je deze informatie ook in een pdf.

Bron: Label

Labels gebruik je om de cursuspagina overzichtelijk te maken. We maken hiermee indelingen, zoals **Bijeenkomst 1**, **Bijeenkomst 2**, maar ook labels als **Vorbereiding** en **Tijdens de les**. Het is erg belangrijk om hier verder geen informatie te delen. De informatie is hier direct leesbaar op de cursuspagina. Als je daar al veel tekst gebruikt, wordt het onoverzichtelijk en moet de student te veel scrollen. De student moet zo snel mogelijk zien welke onderdelen er zijn, verder moet hier niets te lezen zijn. Je zou er dus wel een label kunnen plaatsen met **Eindopdracht**, om onderscheid te maken met de informatie over de bijeenkomsten. De student moet daaronder dan nog een onderdeel zien waar hij op klikt voor meer informatie over de eindopdracht. Geef die informatie dus niet al op de cursuspagina.

Bron: Map

De naam zegt het al: in een map plaats je bestanden die met elkaar te maken hebben, zoals pdf's en wordbestanden over een bepaald onderwerp. Je zou hier bijvoorbeeld bronnen kunnen plaatsen voor de studenten, zoals artikelen over bepaald onderwerp. Als je de map verbergt, kunnen alleen docenten de map zien en hierin informatie met elkaar delen. Zet dan het vinkje bij 'Toon' uit.

Bron: Pagina

Als je informatie wilt delen met studenten, maar het is niet zoveel dat je een boek wilt gebruiken, voeg je een pagina in. Alle informatie plaats je op één pagina, waarbij je ook afbeeldingen en video's kunt toevoegen. Hierin kun je bijvoorbeeld de leerdoelen plaatsen, of een inleiding op het onderwerp schrijven.

Als je wilt afwisselen tussen (niet al te veel) informatie en steeds opdrachten tussendoor, kan het handig zijn om steeds pagina's te plaatsen en hier tussen de opdrachten op te nemen. Wil je juist veel informatie delen en een goede ordening maken in hoofdstukken en eventueel paragrafen, dan gebruik je een boek. Het is voor de student namelijk wel wat lastiger schakelen tussen een boek en opdrachten. Video embedden in Moodle:

film embedden in Moodle

from [IVL-pabo](#)

from [IVL-pabo](#) on Vimeo.

Hier vind je deze informatie ook in een pdf.

Bron: URL

Met de URL-module kan een leraar een weblink als bron in een cursus toevoegen. Alles wat vrij beschikbaar is online, zoals documenten of afbeeldingen, kan gelinkt worden; de URL moet geen startpagina of website zijn. De URL van een website kan gekopieerd of geplakt worden of een leraar kan de bestandzoeker gebruiken om een link van een opslagruimte te zoeken, YouTube.

Let op: Natuurlijk kun je in alle andere bronnen gewoon links toevoegen naar andere websites!

Activiteit: Chat

Een chat maakt het mogelijk een synchrone discussie te voeren. Het verschil met een forum: bij een forum hoef je niet tegelijkertijd aanwezig te zijn, daar is sprake van een asynchroon gesprek.

Dit betekent niet dat iedereen verplicht moet deelnemen aan een chat. Ook hoeven er niet per se tijden te worden afgesproken. Een chat kan opengesteld zijn over een bepaald onderwerp, zodat het gesprek binnen deze kaders verloopt. Denk hierbij aan een chat over de eindopdracht, of over stage-ervaringen. Je kunt ook een algemene chat openstellen, over een cursus, waar studenten kunnen overleggen met wie op dat moment online is. Zeker voor avondstudenten kan dat erg prettig zijn. In het kader van **binding** is het dus een bruikbare functionaliteit binnen Moodle!

Je zou wel tijden kunnen afspreken, in de vorm van bijvoorbeeld een spreekuur, waarin studenten vragen mogen stellen aan de docent. Ook is het mogelijk een chatsessie te organiseren met bijvoorbeeld iemand uit het werkveld. Chats blijven bewaard en kunnen opnieuw gelezen worden.

Activiteit: Databank

In een databank kun je studenten een overzicht laten samenstellen van bijvoorbeeld afbeeldingen, bestanden, links, etc. Er ontstaat dan een verzameling die studenten zouden kunnen blijven gebruiken, als naslagwerk. Dat kan op veel niveaus, van eenvoudig tot complex. Mogelijke toepassingen in je onderwijs zouden kunnen zijn:

- Deel een afbeelding die volgens jou een goed voorbeeld is van ...
- Deel een link waar jij waardevolle informatie vindt over ...
- Deel een presentatie van maximaal 5 slides waarin je uitlegt ...
- Deel een poster waarin je de visie geeft van jouw groep op ...

De databank biedt veel extra opties. Je kunt studenten ook peer-feedback laten geven en je kunt als docent ook feedback geven of beoordelen.

Activiteit: Feedbackformulier

Met het feedbackformulier kun je als docent vragen om feedback aan de studenten. Je kunt meerkeuzevragen en ja/nee-vragen stellen, of antwoorden vragen in tekst. Je kunt instellen of studenten anoniem feedback kunnen geven, en je kunt kiezen of studenten de resultaten zien.

Met een beetje creativiteit zijn er ook andere mogelijkheden, zoals het intekenen voor activiteiten. Ook zou je voorafgaand aan je les informatie kunnen verzamelen, om in je les beter te kunnen aansluiten op de voorkennis e.d. van de studenten.

Activiteit: Forum

In een forum kunnen studenten gesprekken voeren over een langere periode. Er zijn verschillende forumtypes om uit te kiezen, zoals standaard forum, waarbij iedereen een nieuwe discussie kan starten, een forum waarbij elke student slechts één discussie kan starten, of een vraag en antwoordforum, waar studenten eerst moeten posten, voor ze de berichten van andere studenten kunnen zien. Een docent kan toestaan om bestanden als bijlage bij een bericht te laten voegen. Als dit afbeeldingen zijn, dan worden die getoond in het bericht.

Forums kunnen voor veel zaken gebruikt worden, zoals

- een sociale ruimte waar leerlingen elkaar kunnen leren kennen
- voor cursusmededelingen (door gebruik te maken van een nieuwsforum met verplicht ontvangen van meldingen)
- om de inhoud van de cursus of leesmateriaal te bespreken
- om online verder te gaan over een onderwerp dat aan bod kwam tijdens een bijeenkomst
- voor discussies tussen docenten (in een verborgen forum)
- als helpcentrum waar docenten en studenten elkaar advies kunnen geven
- voor uitbreidingsoefeningen, met uitdagende denkoefeningen waar leerlingen kunnen over nadenken, discussiëren en oplossingen voorstellen.

Activiteit: Keuze

Met de keuzemodule kan de docent een vraag stellen en een keuze van mogelijke antwoorden opgeven.

De keuzeresultaten kunnen gepubliceerd worden nadat de leerlingen geantwoord hebben, na een bepaalde datum of helemaal niet. Resultaten kunnen met de naam van de student of anoniem gepubliceerd worden.

Een keuze kan gebruikt worden

- als een snelle bevraging om het denken over een onderwerp te stimuleren om snel te testen of studenten iets begrepen hebben
- om beslissingen door studenten mogelijk te maken, bijvoorbeeld door studenten te laten stemmen

Activiteit: Les

Een lesactiviteit geeft de docent de mogelijkheid om inhoud of oefeningen op een interessante en flexibele manier aan te bieden. Een docent kan de les gebruiken om een lineaire set van inhoudspagina's of instructie-activiteiten te maken. Met andere woorden: inhoud en activiteiten volgen elkaar steeds op.

Om de betrokkenheid van de student te verhogen en om te checken of studenten de inhoud begrijpen, kun je een variatie aan vragen toevoegen, zoals meerkeuzevragen, koppelvragen en korte antwoorden. Afhankelijk van het antwoord van de leerling en van hoe de leraar de les opbouwt, kunnen leerlingen dan naar de volgende pagina verder gaan of terug genomen worden naar een eerdere pagina of op een compleet ander pad gezet worden.

Les kan gebruikt worden

- voor zelfgestuurd leren van een nieuw onderwerp
- voor gedifferentieerde herhaling met verschillende herhalingsvragen, afhankelijk van gegeven antwoorden op initiële vragen.

Activiteit: Onderzoek

De onderzoeksmodule voorziet een aantal gestandaardiseerde onderzoeksinstrumenten die nuttig zijn voor het beoordelen en stimuleren van leren in online omgevingen. Een docent kan deze gebruiken om informatie te verzamelen over studenten. Dit kan helpen te leren over je klas en te reflecteren op het lesgeven.

Let op: deze onderzoek-tools bevatten al standaardvragen. Docenten die hun eigen vragen willen stellen, moeten de feedback module gebruiken.

Activiteit: Opdracht

Met de opdrachtactiviteit kan een docent taken geven aan studenten, hun werk ophalen en cijfers en feedback geven.

Studenten kunnen allerlei soorten digitale inhoud (bestanden), zoals documenten gemaakt met tekstverwerkers, rekenbladen, afbeeldingen, audio- en videobestanden, insturen. Wat eveneens kan, of als aanvulling, is dat leerlingen rechtstreeks tekst typen in een tekstformulier. Een opdracht kan ook gebruikt worden om leerlingen te herinneren aan een niet-digitale opdracht, zoals een kunstwerk.

Bij het beoordelen van opdrachten, kunnen leraren feedback geven en bestanden uploaden, zoals beoordeelde bestanden van leerlingen, documenten met opmerkingen of audiobestanden met gesproken tekst. Opdrachten kunnen beoordeeld worden met een numerieke of aangepaste schaal of met geavanceerde beoordelingsmethodes zoals een rubric. Het totaalcijfer kan worden opgenomen in de cijferlijst.

Let op: zo'n opdracht hoeft niet altijd beoordeeld te worden! Je kunt ook een opdracht in laten sturen waar je in de bijeenkomst mee verder gaat. Je hoeft dan niet naar de ingestuurde opdrachten te kijken, maar je hebt wel inzicht in de mate van voorbereiden van de studenten.

Activiteit: Test

Met de testmodule kan de docent een set testen ontwerpen die bestaan uit meerkeuze-, waar/onwaar-, koppel- en andere vragentypes.

De docent kan er voor kiezen om een test meerdere keren te laten proberen, met de vragen door elkaar geschud of willekeurig gekozen uit een vragenbank. Er kan een tijdslimiet ingesteld worden.

De leraar kan kiezen of hints, feedback en juiste antwoorden aan de studenten getoond worden.

Testen kunnen gebruikt worden

- als mini-tests voor leesopdrachten of aan het eind van een onderwerp als toetsoefening, gebruik makend van vragen van een vorige toets
- om onmiddellijke feedback te geven over de prestaties van een student

Activiteit: Wiki

Met de wiki-activiteitsmodule kunnen deelnemers een verzameling webpagina's toevoegen en bewerken. Aan een wiki kan **samengewerkt** worden, waarbij iedereen kan bewerken. Een wiki kan ook **individueel** zijn, waarbij iedereen zijn eigen wiki heeft die enkel door hem bewerkt kan worden.

De geschiedenis van vorige versies van elke pagina wordt bewaard, waarbij de wijzigingen door elke deelnemer weergegeven kunnen worden.

Wiki's kunnen voor veel zaken gebruikt worden, bijvoorbeeld:

- om een online boek te maken door studenten, over een onderwerp dat de docent bepaald heeft (als een muurkrant of werkstuk)
- om een werkschema of vergaderingsagenda samen te stellen
- om samen verhalen of gedichten te schrijven, waarbij elke deelnemer een regel of een vers moet schrijven
- als persoonlijk logboek voor toetsnotities of herhaling (met een individuele wiki)

Activiteit: Woordenlijst

Met de woordenlijstmodule kunnen deelnemers een lijst van definities laten maken en onderhouden, zoals een woordenboek of informatiebronnen verzamelen en organiseren. Een docent kan toestaan dat bestanden als bijlage bij een item gevoegd worden. Afbeeldingen worden in het woordenlijstitem getoond. De items kunnen alfabetisch doorzocht worden of per categorie, datum of auteur. Items kunnen standaard goed gekeurd worden of goedkeuring door een docent vereisen voor ze getoond worden aan iedereen. Als de autolinkfilter voor woordenlijsten is ingeschakeld, dan kunnen woordenlijstitems automatisch gelinkt worden telkens wanneer het woord ergens in de cursus verschijnt. Woordenlijsten kunnen gebruikt worden voor vele zaken, zoals

- een samen opgebouwde databank met sleutelwoorden
- een plaats waar leerlingen hun naam en persoonlijke details kunnen zetten om elkaar te leren kennen
- een bron van handige tips over een bepaald onderwerp
- een zone waar nuttige afbeeldingen, video's of geluidsbestanden kunnen gedeeld worden
- een bron van belangrijke te studeren feiten

Activiteit: Workshop

De naam Workshop dekt in het Nederlands niet zo goed de lading, en het is een activiteit die wat puzzelwerk vraagt van de docent, maar deze functionaliteit biedt wel heel interessante mogelijkheden!

De workshopmodule maakt het inleveren, nakijken en peer-evaluatie van leerlingenwerk mogelijk. Het werkt zo:

- Studenten sturen digitale inhoud (bestanden) in, zoals documenten van tekstverwerkers of rekenbladen en kunnen ook tekst rechtstreeks intypen in de online tekstverwerker.
- Inzendingen worden beoordeeld via een beoordelingsformulier met meerdere criteria, dat opgesteld is door de docent. Het peerevaluatieproces kan op voorhand geoefend worden door een voorbeeldinzending die de leraar ingestuurd heeft, samen met een referentiebeoordeling. Leerlingen kunnen één of meer taken van hun medeleerlingen beoordelen. De ingestuurde documenten en de beoordelaars kunnen anoniem zijn indien gewenst.
- Leerlingen krijgen twee cijfers voor een workshopactiviteit - een cijfer voor hun ingestuurde taak en een cijfer voor de evaluatie van de taak van de medeleerling. Beide cijfers worden opgenomen in de cijferlijst.

Bijlage 5 – RASE-model

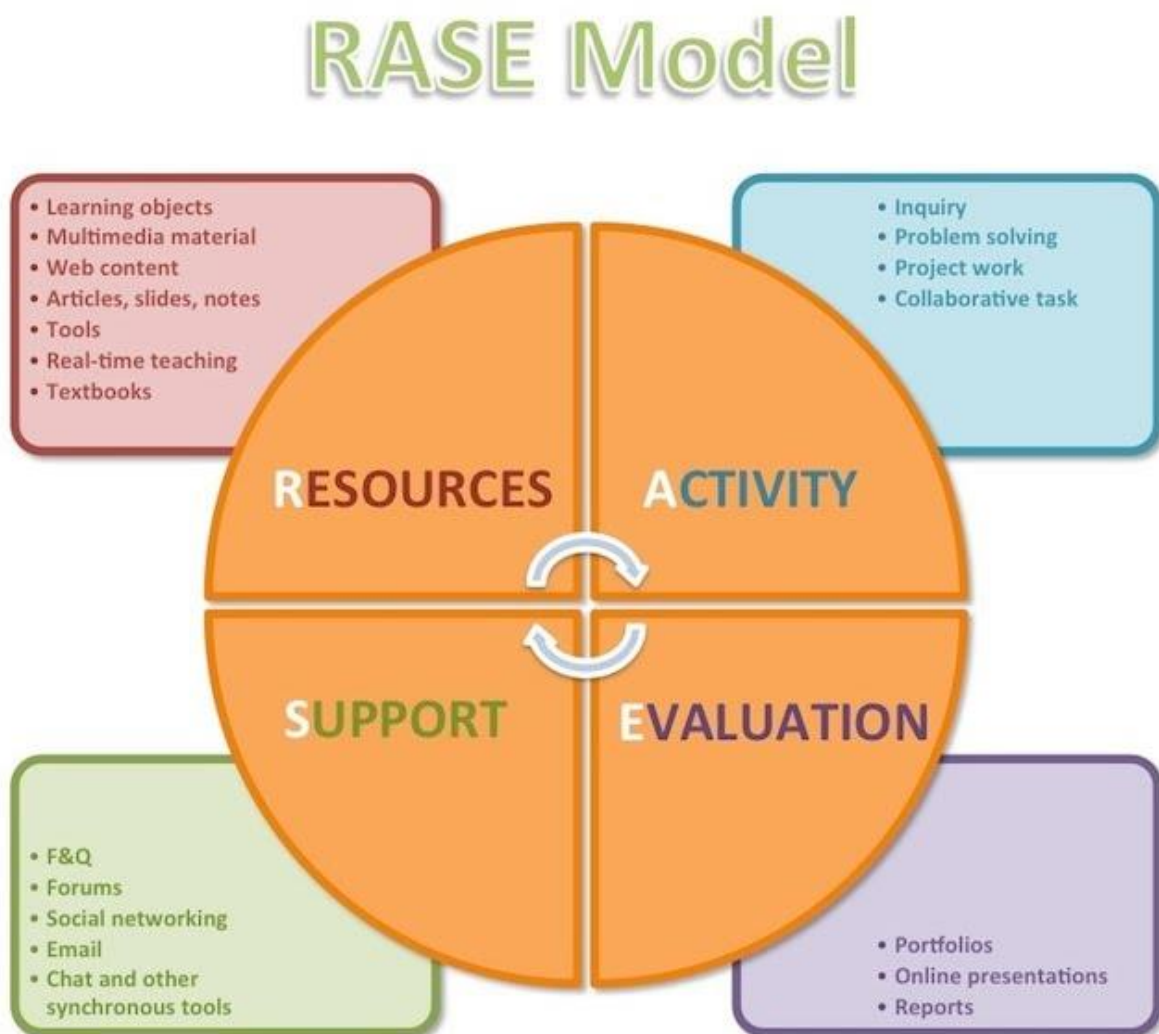
RASE

Het RASE ontwerpmodel helpt je om e-learning of blended learning arrangementen te ontwerpen.

Het idee achter RASE is dat je, voor optimale leeropbrengsten, vier componenten combineert:

- **Resources/bronnen:** inhoud/materiaal voor de studenten, om te gebruiken bij de activiteiten
- **Activities/activiteiten:** boeiende activiteiten voor studenten om te zorgen dat ze de bronnen gebruiken
- **Support/ondersteuning:** middelen die de studenten helpen bij het oplossen van problemen die optreden
- **Evaluation/evaluatie:** middelen die de student informeren over hun voortgang

In dit model zie je voorbeelden binnen de verschillende componenten weergegeven:

Voorbeeld

Leerdoelen/competenties		<p>After this teaching session, student are able to</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Name the main epidemic diseases third world countries are faced with 2. Evaluate the measures third world countries take to limit the chances of an epidemic
Bronnen		<ul style="list-style-type: none"> • Paper: Smith, K. 2011. "Epidemics of the 21st century", <i>The Internet Journal of Medical education</i>, pp 105-142 • TED talk by Amy Anderson: "the invisible enemies of Asia and Africa". www.ted.com/talks/ Amy Anderson • Own chosen paper on epidemic disease
Activiteiten	Buiten de les	<ul style="list-style-type: none"> • Watch TED talk Amy Anderson • Read paper Smith, K. • Choose epidemic • Search paper on own epidemic and write summary • Develop group discussion
	In de les	<p>Presentation Group discussion lead by student in fish bowl</p>
Ondersteuning	Digitaal	Send summary to teacher via email for feedback
	In persoon	Intermediate review by teacher and coaching
Evaluatie		<p>Peer feedback through rubric Quality of summary Oral exam by teacher about all presentations Reflection report</p>

Sjabloon

Leerdoelen/competenties		
Bronnen		
Activiteiten	Buiten de les	
	In de les	
Ondersteuning	Digitaal	
	In persoon	
Evaluatie		

Uitgaande van:

- Diversiteit
  - Binding
  - Studiesucces
-
- Activeren van de student
  - Motiveren van de student
  - Koppeling met de praktijk

Bijlage 6 – Docentevaluaties op proces

1. Kun je kort aangeven welke leerdoelen, of andere doelstellingen voor het avondopleiding onderwijs, aanleiding gaven voor het initiatief om uw lessen in de avondopleiding te herontwerpen?

1. Door direct in te zetten op het geven van informatie over het totaal pakket van de WV en de beperkte tijd (1dag). Moesten de lessen minder exemplarisch werken.
2. Flexibiliteit – studeerbaarheid –positieve neurologische effecten (hoe meer ..... (bij in taak; hoe groter de kans op onthouden.
3. /
4. Actieve deelname van studenten; meer betrokkenheid en gebruik van de (nieuwe digitale mogelijkheden – flipped classroom, kennisclips. e.d.
5. Nvt
6. Werd opgelegd. Studenten beter voorbereid naar de bijeenkomsten laten komen, een duidelijkheid in communiceren over het onderwijsprogramma.
7. Inspelen op andere doelgroep.
8. Leerrendement – studeerbaarheid en flexibiliteit.

2. Welke student-behoefte zouden beter bediend kunnen worden met dit herontwerp

1. Duidelijkheid: geen tussentijdse wijzigingen, uniformiteit
2. Meer thuis kunnen, moeten doen 'oudere' student; dus meer begrip en verantwoordelijkheid.
3. Spreiding, Feedback 'dichtbij' uniformiteit, eenvoud.
4. Studeren op eigen tijd naar eigen behoefte (herhalen waar nodig, extra info waar nodig e.d.
5. nvt
6. Duidelijkheid over hoe er voorbereid moet worden en wat er verwacht kan worden.
7. Thuis werken in eigen tijd.
8. Flexibiliteit met studeren, studeerbaarheid, ophalen voorkennis en **invactie**.

3. Linda Looije heeft het herontwerptraject gepresenteerd in een model met 6 stappen (Analyse, Experiment, Ontwerp Productie, Uitvoering, Evaluatie). Hebben de 6 stappen geholpen het werk te organiseren? Wat werkte er wel en wat niet?

1. De 6 stappen gaven duidelijkheid en zorgden voor uniformiteit.
2. Niet al te veel. Zelf te weinig aandacht aan besteed.
3. Geholpen! Door alle activiteiten buiten dit ontwerp om was focus hierop, jezelf er aan houden, geen stappen overslaan lastig.
4. Ja, als achterliggend idee achtergrondinformatie niet als direct model om mee te werken.
5. Ja
6. Ik heb dit niet gebruikt, want ik kwam er niet aan toe. Ik ben vrij laat begonnen, omdat ik de inhoud nog moet ontwerpen voordat ik er mee aan de slag kon.
7. Weet ik niet, niet bewust mee gewerkt.
8. Helder goed vormgegeven.

4. Heb je de ondersteuning die op het Moodle platform zelf door Linda klaargezet was geraadpleegd? Was dat bruikbaar?

1. Platform geraadpleegd. Voorbeeld van bruikbare tips: benodigde tijd voor het uitwerken van de opdrachten voor studenten.
2. Ja
3. Nee, was al vrij bekend met Moodle. Bruikbaarheid was goed (kan ik me voorstellen)
4. Ja, te raadplegen in eigen tijd, naast presentaties; prettig om te kunnen teruglezen.
5. Ja
6. Ik heb dit (nog) niet gebruikt. Linda en ik hebben samen Moodle gevuld. Zij zat naast me en deed het voor. Daarna wist ik hoe het werkt. Dit werkte perfect!
7. Nee
8. Nvt Linda heeft veel info persoonlijk gegeven, maar wel fijn ter naslag.

5. Heeft de scrum methodiek geholpen in ontwikkelweek (de flappen op de muur met Te doen/ In Ontwikkeling/Klaar ....?)

1. Dit was een constructieve manier om iedereen te betrekken. Eigenaarschap werd bevorderd/vergroott.
2. Ja, maar er is niet genoeg vervolg aan gegeven.
3. Ja
4. alleen in kleine groepen (selectie) en voor overzicht wel handig.
5. Niet dat ik weet
6. Nee
7. Nee, "te doen" was te complex om op te schrijven.
8. Ja, maar alleen als he tin heldere subtaken verdeeld werd.

6. Heb je voldoende ondersteuning ervaren op het technische deel en kon je genoeg met je vragen terecht wat betreft de digitale didactiek?

1. Linda was goed bereikbaar. Alle vragen zijn beantwoord (snel). Ondersteuning gekregen waar nodig.
2. Zeer goed!
3. Ik was bekend met de techniek.
4. Ja
5. Ja, absoluut!
6. Het samen doen met een ervaren collega werkt heel goed. kan altijd met vragen terecht bij Linda en Laurens.
7. Ja
8. Ja, zeker bij Linda

7. Ben je aanwezig geweest met zandbaksessie (Experimenteren met functies van Moodle), en hoe is dat befallen?

1. Nee
2. Ja, beviel goed. In opdracht maken had het succesvoller kunnen maken.
3. Nee
4. Ja
5. Nee

6. Nee, alleen kwam te vroeg voor mij. Je moet inhoudelijk alles op orde hebben om met de vorm aan de slag te kunnen. Dat eerste was pas laat bij mij.
7. Niet echt, maar Linda heeft ons deelteam een keer als groep op Moodle gelaten en geholpen.
8. Ja, goed

9. Hoe is het werken met de RASE-modellen je bevallen (De projectkaart die jullie moesten invullen) Was de bedoeling helder? Heeft het je geholpen onderwijs te (her)ontwerpen?

1. RASE-modellen geven duidelijke richtlijnen. Goede manier om het (her)ontwerpen te stroomlijnen.
2. Duidelijke manier om doelen te bepalen.
3. Ik kende RASE van externe cursus. Ik gebruikte het al eerder.
4. Goed; fijn voor het houden van overzicht
5. Goed, kreeg goed alle onderdelen in beeld.
6. ja, die zijn heel goed bevallen.
7. Ja, dat was helder en hielp.
8. Duidelijk alleen was in eerste instantie mij niet duidelijk dat dit ter ondersteuning was en niet voor studenten.

55

10. Heb je zelf informatie voor studenten in Moodle geplaatst?

1. Ja
2. Ja
3. Ja
4. Ja
5. Ja
6. Ja
7. Ja
8. Ja

11. Zijn er veranderingen opgetreden in de lesinhoud door het herontwerpen?

1. Door het gebruik van Moodle is de vorm veranderd. Kennisbasis is uiteraard het zelfde gebleven.
2. Ja
3. Ja, als ik voor de sectie praat is de 'vorm' veranderd.
4. Door de vorm (Werken in Moodle) is de inhoud ook veranderd/aangepast. Niet de vak inhoud, wel de lesinhoud.
5. De doelen blijven het zelfde maar kan minder inhoud kwijt.
6. Ja! Daardoor was het zo'n klus!
7. Ja, meer over voorbereidingen door de student nagedacht.
8. Ja, de inhoudelijke opzet van de lessen. Flipping te classroom, activerende werkvormen.

12. Zijn er veranderingen in de vorm waarin deze lesinhoud aangeboden wordt? Worden de studenten nu op andere manieren betrokken in het leerproces dan voorheen?

1. WV worden in Deel 1 in één dag neergezet. Kennisbasis is direct zichtbaar. Vorm en functie zijn daardoor beter op elkaar afgestemd.
2. Zeer zeker
3. Meer 'Flipping the classroom' georiënteerd.
4. Ja, zie vraag 10.
5. Veel minder contacttijd, jammer voor een praktijk vak (beeldend)
6. Ja, er wordt meer zelfstandig voorbereid.
7. Ja, meer vooraf doen.
8. Voorbereiding en archiverende houding is van groot belang. (zonder voorbereiding zijn de lessen minder goed te volgen) Koppeling van theorie aan de eigen praktijk.

12. zijn er veranderingen opgetreden in de manier van evalueren?

1. Op welk niveau? Cursus? Les? Curriculum?
2. Onduidelijk nog. Dat moet de praktijk nog wijzen.
3. Zie 11. Met name door video-peer feedback vooraf kan er tijdens de les door docent concreter geëvalueerd worden.
4. Ja, gericht bevragen op de inhoud. Evaluatie op onderdelen.
5. ?
6. Nee
7. ?
8. Nog niet

13. Hoe beoordeel je de gebruiksvriendelijkheid van Moodle? Kun je overweg met de mogelijkheden die Moodle biedt? Hoe kijk je in het algemeen aan tegen Moodle?

1. Moodle mogelijkheden (tot nu toe) zijn geschikt voor de uitvoering van de DT. Ik ken nog lang niet alle mogelijkheden en leer nog steeds meer bij.
2. Voortgang voldoende. Jammer dat we toch niet van het ... afkomen. Maar: kan Moodle niet communiceren met .....
3. Positief. Bekend van eerder gebruik. Jammer dat we niet een volledige overstap al inzetten.
4. Er kan te veel en dan lijkt het ook ingewikkeld. Je zou niet zoveel verschillende keuzes moeten hebben – beperken/ aanraden wat handig is om mee te beginnen.
5. Ben heel benieuwd hoe de studenten de gebruiksvriendelijkheid zullen ervaren. Mogelijkheden zijn prima.
6. Ja, denk ik. Het blijft puzzelen als je met iets nieuws aan de slag moet.
7. Moodle is intuïtief
8. Ja de basisfuncties wel, maar het systeem biedt te veel mogelijkheden om allemaal te kennen en toe te passen als je er net kennis mee maakt.

14. Tegen welke praktische drempels liep je aan bij het herontwerpen van je onderwijs in de Moodle omgeving?

1. Het zoeken naar overlegmomenten met Deeltijders
2. Overzicht! Lay out! Wat doet de ander?

3. /
4. Geen
5. Kan zo weinig vakinhoud kwijt.
6. dat je niet alle functies kent. Door tijdsdruk is er weinig tijd om dit uit te vogelen. Nu de kop eraf is, werd het makkelijker.
7. Ik zit nog vast aan het oude curriculum.
8. Uploaden van grote bestanden.

15. Zijn er nog verbeterpunten voor de begeleidingsmethode?

1. Het proces (DT ontwikkeling) had eerder en professioneler ingezet moeten worden.
2. Er is nu geen sprake van de 'methode'. We zijn altijd welkom. De voorgestelde methode voor het nieuwe schooljaar (wekelijks of twee wekelijkse bijeenkomst kan helpen)
3. Ik vraag me af hoever collega's die niet in de ontwikkeling zaten mee zijn genomen in Moodle gebruik.
4. Geen idee
5. /
6. Nu iedereen weet hoe het werkt, is er een basis gelegd voor verdiepingsbijeenkomsten, misschien?
7. Meer voordoen. Centrale plek voor informatie en deze aanhouden.
8. Voor mij niet, maar persoonlijk heb ik het geluk gehad dat ik bij Linda op de kamer kwam te zitten, waardoor vragen snel gesteld zijn.

16. Ben je meer te weten gekomen over hoe bepaalde didactische principes door technologie ondersteund kunnen worden?

1. Vooral in de toetsing toegepast.
2. Dat hangt af wat je onder didactische principes verstaat. Je zal meer gebruik maken van mogelijkheden die de techniek biedt om tot beter onderwijs te komen.
3. Niet direct.
4. Niet meer dan ik al wist.
5. Nee
6. nog niet.
7. Niet bewust
8. /

17. Is het gelukt de online en offline componenten goed met elkaar te verbinden (ja/nee waarom?)

1. Niet gebruikt
2. Ja, maar dat was voor Moodle ook wel.
3. Ja/Nee, Binnen de sectie moeten we hier nog slagen in maken.
4. Ja, voldoende inzicht en ervaring maakte deze verbinding mogelijk.
5. Ja, in de voorbereidingen voor de studenten. (bekijken van instructiefilmpjes) breed van likratuur. Dit gaan we tijdens de bijeenkomst toetsen dmv. Kahoot.
6. in het ontwerp wel denk ik, maar het is nog afwachten hoe het werkt in de praktijk. Hier kan Linda goed in adviseren.
7. ? Weet ik niet
8. Ja, het is een mooie mix geworden van digitaal persoonlijk leren en klassikaal theorie verwerken en koppelen aan praktijk.

18. Verwachten jullie dat de studenten in het begin veel begeleiding nodig hebben om in Moodle te kunnen navigeren en om zich goed voor te breiden voor contactmomenten?

1. Absoluut
2. Ja, zeker voor de avond i.v.m. bijvoorbeeld de tijd en opleiding.
3. Ik denk het niet. Wel zeer onhandig dat we Moodle en N@tschool blijven gebruiken.

4. Ja, ligt wel aan hun voorkennis en ervaring in de digitale wereld.
5. Ja, dat denk ik wel.
6. Neem ik denk dat het 'lezen' heel makkelijk is. Heel overzichtelijk en gebruiksvriendelijk.
7. Ja, niet iedereen is ICT vaardig.
8. Ja

Bijlage 7 – Studentevaluaties op product

Hieronder worden de resultaten van de evaluatie van deel 1 door studenten weergegeven. Hieruit zijn alleen de resultaten gehaald die betrekking hebben op blended learning: de leeromgeving en de aansluiting van de bijeenkomsten hierop. 21 studenten hebben deze enquête ingevuld.

De lesavonden:

Geef tips/tops:

Antwoorden zijn gecategoriseerd. Namen van vakken zijn hier in verband met privacy verwijderd.

60

Vorbereiding en bijeenkomsten:

- Het was duidelijk wat je moest voorbereiden.
- Tip: Duidelijkere communicatie over wat er van ons verwacht wordt.
- De lesavonden zijn goed gevuld en eigenlijk altijd interessant. Wel is het even wennen om in de avond naar school te moeten (soms na een lange werkdag) dus is het fijn om eerder dan 22.00 naar huis te kunnen.
- Top: Lesavonden zijn goed georganiseerd. Van tevoren is duidelijk wat er voorbereid moet worden en wat de opdrachten voor na de les zijn.
- Tip: De [naam vak] ben ik iets minder tevreden over. Liep tijdens het maken van het portfolio ook tegen dit vak aan. Lesstof moet duidelijker besproken worden.
- Tip: Ik vind af en toe de lessen iets te lang en dan met name de laatste les op de avond. Te lang van hetzelfde.
- soms wat langdradig, maar informatief
- De lesavonden zijn prima georganiseerd. De lokalen zijn duidelijk evenals welke docenten we hebben.
- Top: interactief / Tip: kan zo gauw niets bedenken
- Beginnen netjes op tijd, krijgen voldoende pauze. Lessen zijn voorbereid.
- Tijd is haalbaar, lesduur is fijn. Overleg wanneer pauze is prettig.
- Ik vind de lessen erg leuk en ontspannen. Veel afwisseling, de avonden vliegen voorbij. Compliment voor de docenten die het met zoveel passie weten te brengen.

Leeromgeving:

- Top: na afloop van de lesavonden zijn de gebruikte presentaties snel beschikbaar
- Alles is goed geregeld en Moodle is erg handig. Wel wat onoverzichtelijk dat er meerdere websites zijn voor informatie (moodle, hint, osiris, ed.) Maar geloof dat jullie al bezig waren om dit samen te gaan voegen. Dat zou het wat overzichtelijker maken.
- De organisatie gaat goed. De communicatie kan wel iets beter. Soms staat er in het rooster iets anders dan op moodle. Dat is verwarrend.

Algemeen/niet onder te brengen/anders:

- Goed en duidelijk
- Top: Extra begeleiding dmv peercoaching."
- Prima

- Organisatie is goed
- Prima
- organisatie mag veel beter. Zeker met stages en je moet je eerste jaars studenten niet plaatsen op een SBO!
- Top: Fijn dat je met al je vragen terecht kunt.
- Goed

Inhoud van de vakken:

Geef tips/tops:

Voor dit verslag relevante passages (betreffende combinatie leeromgeving en bijeenkomsten) zijn gemarkeerd. Namen van vakken zijn hier in verband met privacy verwijderd.

61

- Het was een goede basis.
- Nieuwe dingen, [namen vakken] erg fijn
- Tip: de [naam vak] waren voor mij vrij onduidelijk en ik had hier meer van verwacht.
- Top: **De lessen zijn inhoudelijk interessant en boeiend."**
- Prima
- Het mag wel wat duidelijker. Ik mis af en toe terugkoppeling op **lesstof of opdrachten.**
- **[Naam vak] is een aandachtspunt qua lessen van de leerkracht.** Deze lessen vond ik niets bijdragen aan de theorie. Het is kort door de bocht misschien. Maar [naam vak] is een pittig onderwerp met lastige termen en als er iemand voor de klas staat die de theorie niet goed over kan brengen, werkt dat niet echt mee in het leren.
- Top: Inhoud van de vakken is goed, zeer nuttig en toepasbaar op stage.
- [Naam vak] is voor mij heel duidelijk en gestructureerd. De rest van de vakken is vooral heel veel info die op je afkomt.
- **Tip: zorg dat de voorbereiding terug komen in de lessen. Het komt wel eens voor bij [naam vak] dat we voorbereidingen maken maar dat dit niet terug komt in de les.**
- [Naam vak] zou in het zelfde stramien moeten komen als de flankerende lijn KBR.
- De lessen zitten vol met info, erg fijn. Persoonlijk vind ik dat de lessen van [naam vak] wel wat duidelijker mogen zijn.
- Top: **fijne afwisseling van nieuwe onderwerpen en oude kennis ophalen** / Tip: kan zo gauw niets bedenken
- **[Naam vak]: erg duidelijk allemaal, er wordt goed uitgelegd wat we moeten doen en wat de doelen zijn.**
- **[Naam vak]: sommige lessen waren wat warrig. Er werd niet gereflecteerd naar de stof die we thuis moesten lezen. Er werd ervan uit gegaan dat we alles wisten en begrepen. Dat was niet altijd het geval.**
- Inhoud is prima. [Naam vak] is fijn en ook goed tempo. [Naam vak] gaat heel snel. [Naam vak] is interressaant.
- Leerzaam, al had ik gehoopt dat we meer op zouden gaan in dingen waar we nu op stage al veel aan kunnen hebben ([naam vak] bijvoorbeeld). Het is fijn om te weten hoe ik een foutenanalyse maak, maar daar heb ik op stage weinig aan.
- De inhoud is oke.
- Ik miste een heldere uitleg over wat nou precies die port folio inhield... info haalde ik stukje bij beetje bij elkaar. Snap dat je zelf ook moet opzoeken in Moodle waar alles te vinden is, maar voor deel I had ik wel iets meer begeleiding handig gevonden. Een toelichting vooraf over wat het eindpunt precies wordt bijvoorbeeld, en dan niet per vak maar gewoon bij SLC bijvoorbeeld. Een voorbeeld port folio even laten zien ofzo, zodat we direct snappen wat we moeten opleveren eind deel 1. En dan vanaf deel 2 zelf verder.... als je wat meer thuis bent in Moodle, Hint en N@tschool.

- Erg interessant, leerzaam en duidelijk. Tip: Naast een baan is het nog steeds ontzettend veel qua opdrachten/huiswerk. Ik heb het idee dat dit wel iets minder kan. Ook vind ik het lastig dat we geen lessen krijgen voor de wiscat en de taaltoets die toch wel erg essentieel zijn. Naast je opdrachten/huiswerk dien je hier ook nog aan te werken. Ik weet niet waar ik de tijd vandaan moet halen. ;-)
- matchen met stage en ontwikkeling
- De inhoud van de vakken is duidelijk. Tot nu toe begrijp ik het allemaal. Als ik iets niet begrijp is er ruimte om vragen te stellen.

Geef een cijfer voor de gebruikersvriendelijkheid van Moodle:

Gemiddeld wordt een 8,1 gegeven, op een schaal van 1-10. Eenmaal wordt een 6 gegeven, driemaal een 7, elfmaal een 8 en zevenmaal een 9.

62

Zijn de beschreven voorbereidingsopdrachten voldoende duidelijk?

77,3 procent zegt hier Ja op. Overige reacties:

- In de meeste gevallen wel. Heb pas 1x meegemaakt dat ik niet wist wat de bedoeling was.
- ligt aan het vak. [naam vak] is top. [naam vak] minder.
- Ja en nee. De ene docent zet de voorbereiding bij voorbereiding, de ander bij literatuur als je iets moet lezen, de ander zet dat dan toch bij voorbereiding. Soms staat het ook bij de eerdere les en dan bij na de les. Dit is soms wel verwarrend. Er is voor mijn gevoel niet 1 lijn.

Zijn de opdrachten die je in Moodle maakt, een meerwaarde voor de lessen?

72,7 procent zegt hier Ja op. Overige reacties:

- terugkoppeling in de les met voorbereidende opdrachten zou fijn zijn
- ja de opdrachten zijn een meerwaarde voor de lessen behalve bij [naam vak]. daar komt geen terugkoppeling van de voorbereide opdrachten
- Soms (3x)

Heb je suggesties voor een andere indeling van Moodle?

- Overzicht van toetsmomenten.
- Een zoekbalk
- Geen suggesties voor Moodle, maar wel voor het rooster. Ik heb soms het idee dat het rooster via Moodle en via Hint verschillen en het zou fijn zijn als niet alleen de vakcode erbij stond maar ook de naam van het vak en de docent (niet alleen als afkorting).
- Misschien een duidelijker overzicht van alle bijlages. Het is momenteel soms nogal zoeken naar de juiste bijlage bij een opdracht.
- De indeling is prima. Ik mis alleen de vakjes waar ik vinkjes in kan zetten bij de cursus Kennisbasis rekenen
- afvinken van de flankerende lijn is er uitgehaald. waarom? verder is het wel een goed overzichtelijk programma
- Nee hoor! Maar de aanvink-vakjes voor kbr zouden wel fijn zijn :-)
- Dat heb ik al bij Linda aangegeven. En daar werd ook aan gewerkt.
- Meer van de stage erin verwerken. Geen inhouden, maar richtlijnen. BV : week 50 je moet nu minimaal 15 lessen hebben gegeven. of week 44: je moet je POP ingevuld hebben en bespreek dit met je mentor."
- Agenda koppelen met de opdrachten?

- Dit was op de info avond ook al besproken, maar zoals jullie zelf al hadden aangegeven zou het handig zijn als alles (n@school en hint en osiris) onder moodle valt, zonder te hoeven switchen naar andere sites.
- Het deelboek 1 vond ik niet heel handig vindbaar, omdat die niet in de navigatie staat. Je moet daarvoor eerst klikken op 'deel 1'.
- Het deelboek verwerken bij de lessen. Nu is het onhandig dat het deelboek apart staat en die zie je snel over het hoofd of vergeet je naar te kijken. Of een apart kopje portfolio en stage bijvoorbeeld gebruiken, net als de flankerende lijn voor rekenen.
- Je kan goed merken welke docenten er als wel goed mee weg over kunnen en welke niet. Bijvoorbeeld; docenten zetten er soms info op welke pagina's je moet lezen, maar deze zijn niet van de huidige druk. Of bepaalde links doen het niet altijd; waar ze naar toe verwijzen.
- En het zou prettig zijn indien er een roosterwijziging is deze ook word aangepast in Moodle. Anders bereid je het verkeerde voor.
- Nee (5x)
- Nee erg fijn maar was hoog ingezet. Niet komen, niet binnen.dit is helaas niet gedaan
- Nee eigenlijk niet, ben al heel blij dat er inmiddels datums achter de avonden staan.